КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЛЬВІВ БЕРЕЗЕНЬ 1929

Należytość pocztową opłacono ryczałtem. Почтове оплачено гуртом.

Зміст:

КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, СЛОВАЦЬКОГО 14

1 БЕРЕЗНЯ 1929 | Ч. 3 | РІК ВИДАННЯ II.

Створення сільської цивілізації і кооперативна організація.

Проф. Др. В. Тотоміянц*) (Берлін).

Новітня цивілізація, як відомо, є капіталістична, міська і технічна. І якщо ці риси є справді характерні для доброї цивілізації, то її вершка досягли Сполучені Держави північної Америки. Північна Америка посідає найбільші трести, найлюдніші міста із хмародерами та найвище розвинену техніку, що імпонує такому числу наївних европейців.

Многі мислителі сучасности є невдовольні сучасною культурою, яка все механізує. Відомі є критичні погляди на цю справу В. Ратенау-а; менше відомою є книга італійського історіописця Ґ. Ферреро, що появилася недавно під заголовком „Discours aux sourds" (Промови до глухих) теж у французькому переводі. Також у Парижі появилася брошура Інда Капільовасто п. з. „Цивілізація", у якій цей автор пятнує европейсько-американську культуру, надіючись, що Азія дасть новий приклад повороту до природи та етично-релігійного відродження. Теж у Парижі у щоденнику „Le Quotidien" опублікував відомий романописець J. H. Rosny (Ж. Г. Роні) передовицю, у якій піддає критиці великоміське життя. „Наука звільнила нас", тими словами він починає статтю, „від деяких невигід". Засоби комунікації усунули епідемії голодування, давніше такі часті і повторні. Це є безумовний поступ. Одначе булоб неправдою, якщо ми хотілиб твердити, що у модерному суспільстві маються тільки позітивні прояви. Інтенсифікація промислу і нагромадження людий у містах ставить нас перед дуже великі небезпеки.

Давніше топили менше як днесь, звичайно вдоволялися не дуже то інтенсивним деревним отопленням. Зараз топлять вуглем і нелегко видержують холод у мешканнях. Число фабрик до половини минулого

---

*) Проф. В. О. Тотоміянц, відомий у кооперативному світі теоретик кооп. руху, обходить саме ювілей 30-ліття своєї діяльности (гл. замітку проф. Бородаєвського в цьому числі). Шан. ювілят цікавиться також укр. кооп. рухом і зокрема нашим журналом, про який висловлюється прихильно, в доказ чого надіслав нам свою оригінальну статтю (в нім. тексті).

століття було невелике. Найбільша частина робіт, що днесь виконується машинами, робилася руками, врешті тягарі возили кіньми. Не треба бути старим, щоби пригадати собі, як давніше на пр. по Парижі їздили тільки повозки, омнібуси і трамваї — усе тягнене кіньми. Майже увесь транспорт сьогодня полагоджують автомобілі. Окрім цього маємо підземну залізницю. Усе це затроює повітря. У Парижі горою стелиться дим із коминів а долиною автомобілі розносять сопухи бензини. Гігієністи не вгавають, звертаючи увагу міських управлінь на прояви затроєння викликувані зіпсуттям повітря. Вуглевий дим в рівній мірі як ґази автомобілів мають в собі небезпечні складники, які атакують орґанізм людини, роблячи його менше відпорним на недуги, особливо недуги дишних орґанів. В суті річи, ми вдихуємо від ранку до вечора отрую. У літі, коли приватні люди вчиняють менше диму, дістаємо лихе повітря фабрик із передмість з вітром. Часом у вечорі, так мовити, із Парижа чути сопухи в роді того, як при випомповуванні гноєвищ у примітивних околицях. Справді, Париж пахне погано, смердить навіть; парижське повітря є повне токсин, яких виминути годі. Навіть стіни домів терплять від цього. „Навіть у мойому мешканні“ пише д. Роні, мене турбують не тільки сопух, а й галас, що роблять тяжкі авта. Дуже часто танцюють шклянки на мойому столі, вікна дрожать, а приклавши вухо до вікна, чую вібрування (дрожання) за сильне, щоб могло бути нешкідливим. Підземна зелізниця, не дивлячись на всю її доцільність, є все таки дуже нездоровим засобом комунікації; у годинах живішого руху повітря тут є не до видержання. Здавлені до купи подорожні вимінюють між собою трійливі ґази; колиб можна було бачити, як вони виходять з ротів і входять у них, можнаб жахнутися. Великі товарові доми є гніздами пилу, те-ж саме можна сказати про кіна. Скажуть на це, що така небезпека була й давніше. Це є в части правдою, бо давніше було лише трохи театрів, а не було кінотеатрів.

Ріка не може плисти у гору і людство теж не поверне до минулого. „Цього й не треба бажати“ завважує Роні, „треба тільки більше гіґієнічно влаштовувати наші міста. Те, що досі осягнено у тій ділянці, не вистарчає. Печі у приватних домах і фабриках можна уліпшити, вугіль використовувати краще і випускати менше диму, автомобілі можна удосконалити, щоб вони так не чаділи і не лопотіли. Ці поліпшення є дуже важні не лише зі здорових зглядів, але й з ощадностевих, бо тоді виходитиме менше вугля і не пропадатиме стільки вуглевих відпадків. Це-ж сором, що в наших так поступаючих наперед часах не знайдено ще досі засобу, щоби дати можливість мешканцям великих міст дихати кращим воздухом“.

Ми передали у дещо скороченій формі жалі д. Ж. Роні, що відносяться спеціяльно до Парижу. Одначе також у других великих містах і краях не є краще. Недавно констатувала „Prager Presse“, дневник чсл. республики у нім. мові, що воздух у столиці Ч. С. Р. через дими остільки змінений, що став двічи гірший як у Берліні.

Значно гірше чим у Парижі та у Празі мається річ у американських великих містах. Нагромадження авт на вулицях Ню-Йорку у будні таке велике, що автом їдуть сьогодня не швидше, як колись кінним трамваєм або пішоходом. Притім авта й другі вози роблять такий гармидер, що недавно один готеліер на одній з головних вулиць Н-Йорку закрив свій готель та винаймив його стіни на цілі реклями, бо ізза

галаса та світляної реклями мало хто хотів жити у готелі. Вистарчить тих фактів, щоби вказати на шкідливість нинішньої великоміської цивілізації та на потребу розвитку цивілізації сільської.

Які великі є небезпеки надмірної індустріялізації міст та які дороги ведуть до нової сільської цивілізації, про те богацько пише відомий ірляндський письменник Дж. Рессель (G. Russel):

Дж. Рессель каже, що одиноким рухом сучасности, що має душу, яку можна розгрівати в необмеженість, є рух кооперативний. В цьому рухові передовсім розходиться про те, щоби найти сінтезу всіх коопер. зусиль. Масло, особливож добре масло, є гарна річ, але не можна поставити цілого національного руху під клич „першоклясного масла". Ціль руху, мусить найти свій вислів в людях самих та в межі їхніх змагань. Хлібороби є важним чинником у житті держав. Є деякі елементарні чесноти що стрічаються частіше на селі як у місті. Прим. на загал є сільське населення найчеснішою клясою людий. Тому зростаюча втеча людий з села є дуже відемним проявом.

В Ірляндії головною причиною цього сумного явища є голод і нужда. Але і в Анґлії та на европейському континенті бачимо цю саму втечу селян у місто. Відкіля ця відраза до сільського життя? Рессель вияснює її тим, що суспільство занедбує село на користь міста. Модерна цивілізація пройшла майже безслідно попри села, бо при владі були майже виключно люди з міст, бо громадяни організуються швидше а сільські люди помаліше. У містах виросла і розцвила цивілізація повним цвітом, села остали на далі купкою марних хатин. Відсутність організованої, інтелєктуальної політичної й економічної сили замикала сільським людям приступ до всього того, що прикрашує життя. Міста росли у велитні, села пірнули у щораз більший упадок.

Наче той опир відбирало місто в села мистецтво і промисл, обезкровнювало його, а чого не змогло просто перенести у місто, те принаймні піддало своїй диктаторській контролі. Ткацтво, прядівництво і чимало других колись сільських домашніх промислів перейшло у місто. Селянин остав продуцентом масла, шинок, хліба і т. д. для міського населення. Таким чином ослабав інтелєкт у сільських людий, вони ставали чимраз пасивніші і втрачали поступно охоту до життя. Поки ще не було дешевих способів, комунікації, спокуса втечі до міста ще не була сильна. Коли ще світ не був опоясаний могутньою сіткою залізниць, сільська людина була звязана у своїй батьківщині і мусіла там глядіти розваги.

Врешті одначе капіталісти притягли до себе теж сільське господарство, в Ірляндії прим. збут свиний, частинно теж продукцію масла; зокрема вихопився з рук хліборобів збут худоби і с. г. продуктів. Побідний похід зелізниці улекшив цей плян і вслід за тим пішла масова дезерція із села.

Таким чином перед синами й дочками хліборобів світ станув розкритий. Вони одержали змогу вибірати між містом і селом, причім майже все вигравало місто. Якщо сільське населення не має буквально вимерти, мусить щось статись, що прикувалоб людий до ріллі: мусить бути створена сільська цивілізація зі скромним добробутом і з певним комфортом. Для цього одначе є потрібна строга організація сільського населення. Тільки тим способом вона може зі свойого фаху мати такий дохід, щоб дав можливість заспокоювати, крім примітивних потреб, також вищі потреби.

Для того є необхідною активність і взаємна поміч. Вони є найкращою основою нової сільської цивілізації. Ця цивілізація буде ориґінальною новістю в історії людства, бо досі вся культура концентрується у всевладних містах, а сільські люди є їх рабами. Такими примусовими твердинями колись був Вавилон, Ніневія і всіх перевищуючий тиранський Рим. Сьогодня можна до них прирівняти Ню-Йорк і Льондон. До таких несправедливих відносин моглоб дійти тому, бо сільське населення не було зорганізоване. Селянин мусів настоювати на цьому, щоби вироблювання і збут усіх сільських продуктів були контролювані ним самим та щоби його власні аґенти берегли його інтересів на далеких ринках. Коли в цей спосіб селянське господарство стане дохіднішим, то не буде це діятися зі шкодою міського населення. Навпаки, тоді населення сіл стане здібнішим до закупна виробів міської промисловости.

При таких умовах моглоб прийти до відродження домашньої промисловости. Тоді сільське населення малоб джерела доходу теж у зимі, при виробі коронок, мережок, іграшок; можнаби робити на селі кінську упряж і т. п., щоби заповнити працею цілий рік селянина. Місцеві промисли моглиб по можливости постачати усе, що потрібне на селі. Тоді зниклаб зі села одна з причин його вилюднення — безробітність і незаможність.

Це питання сьогодні актуальніші, як колись, бо робуча сила сталася рухомим товаром, стала армією, яку можна направляти туди, де її найбільше потрібно. Це тим більше можливе, що бюра для виказу безробітних розширили свій круг інтересів теж на село[1]) і уможливлюють легко підшукання праці. Першою умовою є, щоби праця була людям в місці їх осідку. Отже цю справу мусять взяти в руки сільські організації і побільшити варстати праці на селі. Крім того треба побудувати на селі народні доми з концертними і читальняними льокалями та з бібліотеками; на місце верб і тернини треба насадити овочевих дерев і ягодових кущів.

Місцеві кооперативи мусілиб створити велику організацію, щоби підняти престіж сільського елементу. Кінцевим ідеалом цього руху вважає Рессель такий суспільний лад, в якому брутальна боротьба за існування буде злагіднена солідарністю працюючих, бо в такому ладі добробут одиниць буде звязаний з вислідом колєктивних зусиль. Так виниклаб нова моральність, у якій альтруїзм тріюмфувавби над еґоїзмом.

Передумовою для реалізації цих плянів будучого є ентузіям і енерґія. Порівнюючи з цим загальним ідеалом, усі инші змагання є порожні і поверховні.

Так представляються думки і пляни Ресселя. Але вже й зараз є завязки нової сільської цивілізації і то на кооперативній основі. В 1910 р. я їздив у Анґлію і одвідав м. и. перше городове місто[2]) на кооперат. основі Лечворт, віддалене 2 години їзди зелізницею від Льондону. Це городове місто є присвячене у третині хліборобству, так що воно само задовольняє свої потреби у рільних продуктах. В р. 1904 було засновано це місто і одержало свою назву. Днесь воно має біля 20.000 мешканців. Згідно зі статутом місто не може мати більше, як 32.000

[1]) Не у Польщі! — Ред. К. Р.

[2]) Місто, в якому богато садів і городів, ідеал новочасного міста.

мешканців а доми можуть бути високі найбільше у 2 поверхи. Доми окружені садами й городами. Майстерні, фабрики, товарові доми є поза містом при стації, для того, щоби галас від них не турбував мешканців. Продаж спіртових напитків заборонена. Смертність у Лечворті у тричі менша як в Льондоні. Земля є власністю кооперативи, але доми і підприємства майже без виїмку є приватні. Кооперативний дім у Лечворті, що служить для сходин і под., має у великій салі кришу, котру можна підняти механічною силою, коли хочеться дати приступ вільному сонцю. При кооперат. домі находиться великий басейн з водою, в якому мешканці міста можуть плавати і взагалі купатися. Також у Німеччині є подібні кооперат. урядження, серед яких від многих літ мою увагу і симпатію полонила кооперативна садівнича кольонія „Еден“ біля Оранієнбурґа. Еден дав доказ, що й міські люди можуть з успіхом вести плекання садовини. Кооперативна фабрика для перерібки овочу у Едені виробляє товар найкращої якости і мармеляду; овочеві соки і свіжі ягоди кольоністів є добре відомі у Берліні ізза своєї доброти.

Не менше інтересною є кооперативна оселя „Фрайдорф“ коло Базилеї, заснована великим організатором Б. Єґґі (B. Jaeggi), головою союза швайцарських споживчих кооператив, для службовиків і робітників союза. Я недавно знову одвідав Фрайдорф і гостював в Союзі, мешкаючи у гарно влаштованому кооперат. домі і харчуючись у кооперативному ресторані. У порівнані з 1921 р., коли я був останній раз у Фрайдорфі, ця оселя зробила великий поступ. При кожному родинному домі є город, де ростуть навіть виногради; там працюють у вільні хвилини члени родини. Одинокий 3-поверховий дім, це дім кооперативи; тут находяться кімнати головно для учасників кооперативного семинара. Учасниками є молоді, дорослі чоловіки і жінки, які тут шукають освіти; тут вони можуть підготовлятися у спокою до своєї великої служби. Спокій, що панує у Фрайдорфі, перериває тільки вежовий гогинник, вибиваючи що чверть години час. Кооперат. семинар займає найкращі поміщення у домі, тут-же находиться діточа школа і філія базилейського загального споживчого союза, завсігди заповнена членами. Ресторан у домі веде дружина редактора орґану союза швайц. споживчих кооператив, нині тут і є осередок товариського життя кольонії. Д. Б. Єґґі не маючи дітий, є майже що вечора у кооп. домі; найбільше уваги він присвячує дорослим слухачам кооп. семинару, яких він трактує наче власні діти. Так повстав у Швайцарії кооперативний осередок, куди можуть теж явитися чужоземні кооператори, не почуваючи себе чужими.

Приведені приклади є зразками нової сільської цивілізації на кооперативній основі. Така сільська цивілізація зможе послідовно боротися з неґативними наслідками сучасної нам міської цивілізації.

Проф. В. Тотоміянц
(пер. К. К.)

Щоб слово не прогуло марно.

Мається враження, що пропаґанда „ощадности“, як основи розбудови кооперативних кредитових установ, не всіми у нас трактується поважно. Не видно більшого заінтересування цією справою між громадянством. Знаємо, чому це приписати. В першій мірі вкоріненому у нас песимістичному настроєві по відношенні до економічного стану нашого народу; його найкращим виявом є погляд, що ми вже, мовляв, такі нуждарі, що ніяка ощадність у нас неможлива. Перебороти цю декадентську і прямо розкладову психольоґію, як видно з усього, не легко. Підсилює її наша традиційна звичка: підчеркувати на кожнім кроці, в пресі і живим словом, цю нашу бідність і, мовляв, безвиглядність положення. Очевидно, що в такій атмосфері пропаґатори ощадности, хочби навіть „дрібної“, мусять виглядати доволі неприродньо, коли не — несеріозно.

Хоча одначе цьогорічний офіційний місяць пропаґанди ощадности уже за нами, а може якраз тому, ми беремо на себе ризико турбувати читаючу публіку дискусією на непопулярну тему. Вважаємо, що, ставлячись серіозно до пропаґанди ощадности, і бажаючи надати їй щонайменше характер серіозности — треба передовсім перебороти психольоґію економічного „пораженства“.

Вказування на те, що чимало готівки, особливо по селах, лежить без ніякого руху в скринях — хоч як оправдане фактами з життя — як видно зі всього, не має великої переконуючої сили через те, що доказати це твердження і підперти його якимось приблизними цифрами не можна. Друга, теж безсумнівна обставина, що українське населення держить досить поважні суми ощадностей по не-українських касах і банках, теж не дасться підперти якими будь цифровими даними.

З тим більшим натиском, на наш погляд, треба видвигнути третій арґумент: величезні витрати всіх верств нашого населення на алькоголь і тютюн. Тут уже не може бути ніяких сумнівів в цьому, що обмеження, хочби частинне, тих витрат, збільшилоб надзвичайно ощадження, навіть найбіднішого населення, впливаючи на вільну капіталізацію, причинюючися до оживлення грошевого обороту в нашому господ. орґанізмі.

Припускаємо, що дехто з наших пов. читачів, дочитавши до цього місця і зачувши слова алькоголь і тютюн, захоче відкласти на бік „Кооп. Респ-ку“ з почуттям знудження; втішаємо себе одначе надією, що може хоч десяток-два громадян цього не зробить і в цій надії ведемо свою річ далі.

Не повторюючи арґументів фізіольоґів, лікарів і гіґієністів проти вживання алькогольних напитків і нікотини (а не робимо цього тому, що й тут скептики мають зараз контр-арґументи), ми хочемо з цілим натиском вказати на економічний бік цього питання.

Ось голі факти:

Інструктор Повіт. Союза Кооператив в Перемишлі писав у свойому огляді перем. округи (К.Р. ч. 9. 1928): „добровільний податок у формі закупна тютюневих виробів виносив в кооперативах перем. повіту в р. 1927 аж 166.168 зол., що робить на одного члена 39.19 зол.“

Це є цифри з одних тільки кооперативних трафік, яких було 23 в перем. повіті. Алеж відомо, що в кожному селі є ще кілька при-

ватних трафікантів та що ми маємо дані тільки з 23 сіл; отже не помилимося дуже, коли приймемо, що один перемиський повіт (без міста) прокурив в р. 1927 яких 1—2 міліони золотих!

З одного села тернопільського повіту пишуть нам: „при тут. кооперативі є т. зв. домова трафіка, в якій члени кооперативи прокурюють 600 зл. в місяць (!!) — не вчисляючи 4500 зл., які „складає“ село в трьох місцевих трафіках поза кооперативою“.

Просто жах бере: село, в якому в р. 1921 при перепису населення було біля 850 мущин — а сьогодня є певно біля 900 — видає на куриво місячно поверх 5000 зл., це робить на мущину кругло 5,50 зл. За рік це село викидає зі своєї скарбниці на тютюн кругло 60.000 зол. — суму, за яку можнаби що року побудувати кілька нових гарних мурованих будинків, або придбати до господарств кількасот штук худоби чи коний, закупити машин і т. д. і т. д.

Не менше жахливі цифри показує споживання алькоголічних напитків нашим народом. Підраховано, що наші видатки у формі добровільного податку державі на алькоголь з тютюном не можуть виносити на західно-українських землях менше, як 300—400 міліонів зл. щорічно. За ці гроші можнаби щорічно прикуповувати 100—150 тисяч гектарів землі, беручи на увагу нинішні вагання у цінах землі в ріжних закутках краю. Можнаби, колиб не купувати землі, за пару літ зреволюціонізувати економіку наших сіл і місточок, змашинізувати сільське господарство, розбудувати будинки, змеліорувати поля, розбудувати цвитучу систему сільських кредитових установ, які поклалиб край орґії сільського лихварства і розбудувалиб сільську промисловість.

Хочемо раз поставити справу ясно на ширше громадське обговорення. Якщо ми хочемо серіозно трактувати наші буйні, инколи дуже палкі і революційні кличі про господарську незалежність, про національну еманціпацію, розбудову життя, про національну „експанзію“ і т. д., тоді приступім серіозно до розбудови абстинентського руху, починаючи кожний від себе самого і пропаґуючи його серед нашого населення, — або скажім собі відразу, що не маємо морального права кидати цього рода кличі, якшо не робимо з них належних висновків.

Льоґіка каже:

Чимраз ширший загал доходить до пересвідчення, що оздоровлення національної економіки, створення промислу, поправа сільського господарства і навіть ширша розбудова кооперації не є мислимі без скорої розбудови густої сітки кооперативних кас. Проблєма здвигнення власної кредитової системи і то опертої на повній самовистарчальности є сьогодня одною з центральних проблєм нашого буття, як нації. Це перша теза.

Друга каже: добути фонди на швидку розбудову густої сітки кас, кас, які фінансувалиб цілу акцію відродження українського села і міста, в даних умовах можна тільки засобами того самого села і міста. Всі розрахунки і надії на инші джерела, є в даних нині господарських і політичних умовах нереальною, або навіть шкідливою утопією.

Теза третя: Головним поважним і завсіди певним та реальним джерелом оборотового капіталу можуть стати дрібні ощадження нашого люду. Для того одначе треба в першу чергу припинити цю

нашу економічну розпусту, якою є вживання алькоголю і курення тютюну.

Ставимо справу так просто і гостро, як її ставить льоґіка нашого сучасного положення. Українській нації в цій справі історія поставила „візі перевіз": або масова абстиненція і відродження, а в дальшій перспективі навіть буйний розцвіт, або — продовження нидіння з виглядом на щораз більшу пролєтаризацію нації.

Хочемо зробити справу абстиненції справою суспільною, не справою окремих осіб, як звичайно на неї дивляться. Абстиненцією, понятою як національно-громадський імператив, боролися уже нераз народи проти зубожіння і видідичування. Бачимо, що надходить такий час, коли цей метод боротьби мусимо приняти і ми в арсенал наших еманціпаційних засобів.

* * *

Скептики видвигають дуже часто цього рода арґументацію: якось инші народи живуть і розвиваються, пючи при тім вино-пиво і покуруючи добрі тютюни. Чомуж неможливе це у нас?

На цей заміт відповідь така: вкажіть нам нарід, який находивбися у стані такого приниження, розчетвертування і збіднїння, як наш. Тільки кольорові раби кольоніяльних країн можуть рівнятися з нами під цим зглядом (тай то не всі). Але-ж відома річ, що якраз алькоголь був одною з причин їхнього упадку і виродження. — Виключність положення укр. народу оправдує вжиття виключних, виїмкових ліків на його недуги. Тільки надзвичайний зрив волі і надзвичайні акти самовідречення можуть ще нас спасти як націю!

Цією статтею хочемо звернути на цю річ увагу двох категорій людий. Одними є ті, що признають вагу пропаґанди дрібної ощадности але не доводять думки до кінця. В тім льоґічнім звязку, як він уявляється нам, хто сказав слово „ощадність", а не бажає, щоб слово це остало пустим звуком, той мусить сказати і друге слово: „абстиненція". Заклик до масової ощадности може у нас мати вигляд серіозности тільки у такій комбінації.

Другою групою осіб є ті люди доброї волі, вже досить численні, які прийшли до пересвідчення, що відсутність широкої сітки кооперативних кас по всіх, навіть глухих закутках нашого краю, по всіх селах місточках і передмістях, є одним з траґічних недомагань нашої національної економіки та що найблищі роки мусять принести радикальну поправу в цій ділянці. Тим людям хочемо теж привести перед очі повищі льоґічні звязки. І вони мусять прийти до пересвідчення, що хто сказав „райфайзенка", той мусить вслід за тим вимовити слово: масовий абстиненський рух.

Навідворіт же, усі ідейні прихильники абстиненського руху, якщо дійсно бажають, щоби рух цей набрав масової розмахової сили, мусять вложити в нього, крім звичайного гіґієнічного змісту, ще й економічно-суспільно-національний зміст.

Наскільки немає в наших абстиненських кругах зрозуміння звязку цього руху з економічно-національною сторінкою життя, про те свідчить наприм. факт, що в програмі „протиалькогольного курсу" Т-ства

Відродження (25—27. лютого ц. р.) нема зовсім викладу на тему економічного значіння абстиненського руху.

Так поставлена абстиненська пропаґанда знайде значно більше ґрунту, вона западатиме швидше в душі і змобілізує в скорім часі десятки тисяч запалених, навіть фанатичних ісповідників.

Особливо шкільна молодь по селах і містах та жіноцтво, яке кровно заінтересоване у абстиненції чоловіків, при відповідній аґітації, можуть масово підперти абстиненський рух.

Надходячий VI Краєвий Кооперативний Зїзд буде займатися важливим питанням розбудови широкої системи українського кооперативного кредиту. Маємо надію, що зїзд цей продумає цю проблєму до самої глибини і дасть вказівку всій кооперативній родині цього змісту, що ощадність, райфайзенка і абстиненція — це поняття від себе нерозлучні.

К. Коберський.

Народнє господарство:

Кооператизація сільського господарства.

2. Перерібка с. г. продуктів*).

(Закінчення.)

Не було легкою річчю погодити цей очевидний рух наперед і в гору селянських самостійних господарів з доґматичною тезою, що селянське господарство, це »найбездумніше і найвідсталіше господарство«, конечно мусить зникнути. Одначе Карл Кавтський спробував це зробити. Як він це зробив, може служити цікавим прикладом теоретичного упередження, яке конче хоче настояти на своїм, не зважаючи на зовсім инакший розвиток в дійсности. Після Кавтського селяни засновують молочарні, щоби вратувати себе, одначе цим способом лише прискорюють свою руїну. Це відбувається так:

Насамперед селяни там, де повстають молочарні, перестають пити самі молоко. Коли молочарні виробляють сир, селяни більше не можуть їсти його. При виробі масла вони одержують назад пісне молоко, одначе ним вони не можуть добре живитися, бо воно вже не має товщу. Тому вони дають його безрогам, які, не зважаючи на це, »при цьому добре ростуть«. Можна було би думати, що селянинові прийде до голови мудра думка уживати солонину зі своїх безрог. Та де там! Він природньо продає також свої безроги й одержує за них »добру ціну«. Таким способом його голодова смерть припечатана, бо »чим більше продукти дрібного селянина стають товаром, чим більше він їх обертає в гроші, тим гіршим є його відживлювання«. Таким чином молочарня поруч домашнього промислу стає »найкращим засобом фізично зруйнувати його« (Agrarfrage, стор. 269).

---

*) Див. »К. Р.« ч. 1. 1929 (ст. 18—22).

Доказ є переконуючий. Тут лишається не висвітленою, на нашу думку, лише одна зовсім маленька справа. Инші люди звичайно, коли вони одержують кращий дохід, дбають дещо також про свій жолудок; це лежить, так сказатиб, в природі людини, що вона їсть що небудь добре, коли має до цього потрібні гроші. Тому незвичайно дивно, коли селянин, який за своє молоко й за свої безроги, як признає сам Кавтський, завдяки кооперативі одержує більше грошей, ніж давніше, не робить так, як роблять всі инші люди. Очевидно, селяни так призвичаїлися до голодування, що вони вже не можуть кинути його, навіть коли не мають в цьому потреби. Голодування, мабуть, зробилося у них справжньою пристрастю, якій вони віддаються тим більше, чим заможнішими вони стають.

Після фізичної приходить господарська руїна. Після Кавтського кооперативи дають селянинові лише »моментальні користи«. Він каже: »поки більша частина селянства за допомогою кооперативних молочарень зможе поліпшити своє існування, фабрикація масла й сира мусить підпасти перепродукції й кризі. В Данії, обітуваній землі кооперативних молочарень, уже тепер (1899 року) богато з поміж них є в тяжкому становищі. В Німеччині нам, підчас нарад над законом про марґарину, малювали становище продуцентів масла в як найтемніших фарбах«... »Як кріза спірту й цукру, так і кріза молочарень є неминучою. Це тепер само зрозуміле при велико-індустріяльному підприємстві«. (Аґрарне питання, стор. 272).

Процес далі розвивається, відповідно до проґрами, таким способом:

»Дрібні, недостаточно забезпечені, слабі що до капіталу підприємства підчас кризи руйнуються... більші, краще уряджені господарства зможуть при такій кризі удержатися, але й вони будуть переживати тяжкі часи, в яких не буде зисків, в яких дальшу продукцію можна буде удержати лише за допомогою постійних вкладів. Кооператори, які не зможуть робити таких вкладів, утратять свої кооперативні права. Коли неплатність членів кооперативи стане загальною, тоді не лишається нічого иншого, як продати підприємства капіталістові, а коли вона не є загальною, тоді кріза веде до того, що підприємство стане приватною власністю небогатьох заможних членів кооперативи, які будуть вести його чисто капіталістичним способом«. В найкращому випадку селяни при цьому лишаться в посіданні свого сільського господарства; але тоді їх відношення до молочарні буде инше. »Частковий робітник кооперативної фабрики стане тепер найманим робітником капіталістичної фабрики. Справа не покращає через те, що заробітна плата є тут укритою, як і при домашній індустрії. Це є неминучий кінець сільсько-господарських продукційних кооператив!« (Аґрарне питання, стор. 274).

Таким чином: перепродукція — кріза — крах — вивласнення дрібних великими! — Все строго після приписаного закону.

Супроти всього цього вистарчає вказати на деякі моменти, які повинні були би теоретикові народнього господарства не дозволити прикладати без застережень загальний шабльон індустріяльної продукції до кооперативних молочарень. Насамперед виріб молочарських продуктів в ніякому разі не можна так швидко й довільно збільшувати, як виріб продуктів, яких сировину можна в довільній мірі одержати через механічне використання мертвих скарбів природи. Виріб молока залежить від числа молочних коров, яких розмноження відбувається відносно поволі. Цій повільній здібности до зросту продукції стоїть з другого боку потреба відносно швидкого спожи-

вання продуктів. Масло й сир не можна дуже довго переховувати. Про нагромадження великих мас непроданих молочарських продуктів у великих складах не може бути жадної мови. Текстильний товар, залізо, вироби з дерева, а також цукор і спірт велика торговля може тримати місяцями на складах, так що окремий продуцент не може ясно пізнати, що насувається застій. Натомісць молочарні працюють на біжуче запотребування від тижня до тижня. Коли попит не відповідає подачі, тоді це, особливо що до масла, мусить позначитися вже на перших початках і дуже швидко вирівнятися. Вирівнювання між продукцією й споживанням є тут постійним; воно відбувається безнастанно в ланцюгу дрібних хитань. Кріза молочарень в розумінні раптовного великого застою що до збуту є так само мало можлива, як раптовна велика кріза пекарень або різниць.

Що може статися, це повільний зріст молочарні, так що круг відборців стане завузьким для неї. Одначе ми ще дуже, дуже далеко від того віддалені. Молоко, масло й сир, це щоденні масові засоби поживи; вони не лише мусять лишитися в їх дотеперішньому розмірі, але мусять ще дуже зрости. Місцева продукція ще ніколи навіть в приближенні не відповідала фізіольогічному запотребуванню, і їй завсігди буде дуже тяжко заспокоїти попит, звязаний з приростом населення й зростом культури.

Але чи не може закордонна продукція завоювати місцевий ринок і тим способом спричинити крізу місцевих молочарень? Це природньо не є виключене. Але при цьому не можна думати про такі повені дешевшого продукту, які часом відбуваються на інтернаціональному ринкові збіжа. Не можна забувати, що далека країна з дешевшими ґрунтами й екстензивною культурою на ринкові масла навіть приблизно не може так легко й швидко перемогти близьку продукцію, як це діється на ринку збіжа. Конкуренція нової країни лише протягом повільного розвитку може збільшитися до небезпечних розмірів. Місцевий ринок має час оборонитися і вдосконалити свою техніку. Близькість ринку ділає для масла, а ще більше для свіжого молока й сметанки в далеко більшій мірі, ніж охоронне мито, як для збіжа. Правда, тепер можна транспортувати масло здалека в холодільниках, одначе цей транспорт далеко дорощий, ніж транспорт збіжа на те саме віддалення. Також при виробі масла екстензивне господарство на дешевих незайманих ґрунтах навіть в приближенню не дає тої переваги, яку подібна продукція збіжа має над інтенсивним господарством. Лише цим способом можна пояснити, що стара культурна країна з дорогим ґрунтом, як Данія зі своїм маслом могла побідно утримати при собі світовий ринок проти Америки й Австралії. На збіжевому ринку вона, не зважаючи на всю свою інтеліґенцію і техніку, мусіла би відразу бути переможеною.

Поліпшення плекання худоби й технічне удосконалення молочарень в збільшеній мірі будуть уможливлювати місцевій продукції витримування конкуренції як старих, так і нових культурних країн, і постійно зростаюче розширення місцевого ринку робить небезпеку постійної перепродукції фантастичною конструкцією. Та припустімо навіть, що пророцтва Кавтського справдилися і повстала молочарська кріза. Чи буде вона мати ті наслідки, яких він чекає? Коли зиски устають, то лише »постійні вклади підтримують продукцію«, — каже він; кооператори, які не можуть платити цих вкладів, тратять свої кооперативні права і підприємство переходить на приватну власність невеликого числа богатих членів, »які ведуть його чисто капіталістичним способом«; колишні співвласники, дрібні селяни, стають »найманими робітниками« капіталістичної фабрики масла.

Вже перший член в цьому ланцюгу доказів є хибний. Кооперативна молочарня, яка в часі кризи мусить продавати без зиску, буде вимагати від своїх членів не »вкладів«, але вона по умові з ними зменшить ціну на молоко, а в найгіршому випадку перерве виплату або одержування молока. Це власне найдрібніші господарі можуть витримати довше, ніж великі, бо вони можуть легко обмежувати себе до найбільшої міри і свою невелику кількість молока вони можуть далеко скорше спожити самі або продати на роздріб. Страта спадає на сільських господарів пропорціонально до величини їх господарств; натомісць сила опору зростає, чим меншим є господарство. Яким способом в такому разі власне дрібні селяни під час кризи мусять стратити свої кооперативні права? Далеко швидше це може статися з великими господарствами, наскільки може зруйнуватися саме їх сільське господарство. Продуценти в кожному разі лишаються вірителями кооперативи, і поки вона існує, вони задержують свої кооперативні і співвласницькі права. Вже сама будова кооперативи ручить за те, що невелике число заможних не може знасилувати масу дрібних селян, бо на її загальних зборах голосування відбувається не після висоти вкладів, але після осіб.

Крім того Кавтський зовсім не звертає уваги на льокальну підставу існування молочарських кооператив. Молочарня залежить від реґулярного постачання молока з боку сусідніх сільських господарів, і навпаки, реґулярний зворот пісного молока і т. д. обумовлює звязок з ними. Суть кооперативної молочарні а також її солідна господарська підстава полягає в упорядкуванні в твердій формі цього взаїмного звязку. Це дає їй також опору супроти центральної великої молочарні. Ця остання служить експортові або обслуговує великі місцеві ринки. Вона не руйнує місцевої молочарні, але вона будується на ній, пероробл]ючи далі її фабрикати й лишаючи їй завдання збирати молоко, сметанку, звертати пісне молоко а також обслуговувати місцевий ринок свіжим молоком, а евентуально також свіжим маслом або свіжим сиром. Упорядкована союзна організація, як її має Данія і як вона розвивається по инших країнах, усуває зарівно потребу, як і можливість конкуренційної боротьби великих молочарень з малими. Уся система потребує дрібних місцевих організацій (сметанкових стацій) а також великих і найбільших центральних організацій. Свобідне панування капіталістичних законів конкуренції не має ділання в середині кооперативного союзного організму. Сільсько-господарська молочарська кооператива ще дуже далека від того, щоби бути чисто соціялістичним утвором. Та ще менше є вона чисто капіталістичним проявом, до якого можна прикладати закони капіталістичної конкуренційної боротьби. Зрештою, протягом двох десятиліть після того, як Карло Кавтський пророкував кооперативним молочарням швидкий крах, а їх членам, дрібним селянам — руїну, весь рух розвивався так побідно й на таких здорових підставах, що в міжчасі мабуть він сам побачив хибність своєї теоретичної проґнози.

В стислішому господарсько-технічному звязку з кооперативним переробленням молока розвинулася в Данії дальша галузь кооперативного перероблення: кооперативні різниці. Тут розходиться головно про різниці безрог, і то лише настільки, наскільки вони виробляють тривалий товар для далекої торгівлі. Плекання безрог і їх годівля уможливлює раціональне використання решток молока, які звертає молочарня. Перша кооперативна різниця була заснована в Данії в 1887 році. В 1919 році було 37 кооперативних різниць, які числили 109.525 членів. Вони забили 1,397.000 безрог, 14.320 волів і 20.887 телят і овець. З 188.276 господарств, в яких

велася годівля безрог, 86.484, отже 47,6% доставляли своїх безрог до кооперативних різниць, і це виносило 83,9% цілої продукції країни.

Данські кооперативні різниці уявляють з себе тепер великі підприємства, які працюють з усіма модерними технічними урядженнями, а по части не є гірші від славетних американських експортових різниць. Так наприклад, різниця в Одензе забиває тижнево около 2.000 безрог. Тут в окремих відділах виробляються ковбаси, екстракт мяса, мясні консерви, а також з відпадків пожива для дробу і безрог. Від 1898 року окремі кооперативні різниці злучилися в один кооперативний союз, який має своїм завданням спільне закупно соли а також поліпшення способів забивання й солення. Кораблями висилають чудово приготовані данські половини безрог до Анґлії, почасти просто на склади анґлійських споживчих кооператив, які доставляють їх на стіл анґлійських робітників без капіталістичного посередницького зиску.

Кооперативні різниці через уодностайнення рас й рівномірну раціональну годівлю мають великий вплив на поліпшення хову безрог. Крім того цій цілі служать також окремі товариства для хову й контролі безрог, до яких належать, як члени, окремі кооперативи. Вони постійно впливають на все кращу якість безрог, а підтримувані державою вистави й премії дбають за те, що добрі успіхи стають відомими і знаходять собі широке наслідування. В 1909 році в Данії було около 250 товариств для хову безрог, які мали коло 326 расових кнурів.

В Німеччині кількома наворотами пробувано засновувати сільсько-господарські кооперативні різниці. Одначе поки що справа не вийшла поза цілком відокремлені проби. Сільсько-господарська кооперативна різниця надається в першій мірі для виробу тривалого товару рівної якости й у великих масах. Найкраще працює вона на великий експорт, який, одначе, залежить від світово-господарських передумов (наприклад, дешева паша і т. д.). Забезпечення поблизького ринку свіжим мясом є також тяжкою задачею, що її можна вести кооперативним способом лише на підставі організованого споживання. Це, як ми вже бачили вище, вже переведено з найкращим успіхом.

Існує ще цілий ряд дальших областей сільсько-господарського перероблювання, в яких кооперативний принціп господарки, як в Німеччині, так і по инших державах з успіхом знайшов собі примінення. Сюди належать кооперативні винниці, які оправдали себе в союзах винарів. Тут проложив дорогу союз Райфайзена. Ці союзи переробляють виноград у спільній винниці, яка знаходиться під фаховим проводом, а рівночасно займаються купецьким продажем готових вин. Та крім того вони доставляють своїм членам все потрібне до раціонального плекання винограду, як, наприклад, помічні погної, засоби дезинфекції, шпріци і т. д. В осени окрема виборна комісія приймає виноград і досліджує його якість. Бюро кооперативи, яке дбає за продаж, є рівночасно централею для грошевих, кредитових і щадничих потреб членів кооперативи. Богато винарських кооператив удержують також місцевий продаж вина, де місцеві мешканці й чужинці можуть знайти вино доброї якости.

Так само тепер існує велике число кооперативних млинів, броварів, кооперативних фабрик цукру й крохмалю, фабрик для сушення картофлі, кооператив для перероблення овочів і ярини. Кооперативні шпихлірі а також кооперативи для продажу худоби, яєць і дробу, — це чисті кооперативи для продажу, про які ми будемо говорити окремо. Нарешті ще треба

згадати про кооперативне використання сільсько господарських машин або сил природи, а саме про використання плугів, віялок, кооперативне проведення води, кооперативні пасовища, меліораційні кооперативи, кооперативи для здобуття електричности і т. д.

Др. Едвард Давід.
(пер. М. Залізняк.)

Пекучі питання.

(З приводу статті Інж. Г. Нянчура „Три пекучі питання").

Беручи загально, завдання суспільного аґронома (а фактично і кожного громадського діяча) полягає в тому, щоби визначити найголовніші недостачі місцевого господарства та сільського життя і запропонувати певну низку заходів для усунення цих головніших недостач. Проводячи аналоґію з медициною та ветеринарією — аґроном мусить поставити діяґнозу хороби господарства і намітити способи лікування її. Наколи причини хороби такі далекі і могутні, що виходять за межі діяння аґронома і переважають його сили, — він мусить про те бодай попередити ширші кола свого народу. Цей, такий простий припис, як виявляється на ділі, зовсім не легко виконати. Як справно зауважає проф. Герц у своєму »Вступі до суспільної аґрономії«, молоді аґрономи, що лише покінчили фахові школи, не можуть часто зробити необхідне дослідження й оцінку місцевих умов (поставити діяґнозу) і тому їх пляни праці часом бувають побудовані на хибних, помилкових міркуваннях. Инші знову, бажаючи як найшвидше закріпити свої позиції і піднести свій авторітет серед місцевого населення, кидаються на нові, маловипробувані заходи, які десь в иншому місці дали великий ефект — радикально і наочно вплинули на якусь галузь, чи на цілу господарку. При тому часто забувається, що в даній місцевості нема тих умов, які сприяли успіху заходу в другій місцевості. Не завше, одначе, винні й молоді аґрономи — дуже часто суспільство вимагає від них негайного і то радикального впливу на господарку краю, забуваючи або й не знаючи, що поліпшення господарства можна провадити лише еволюційно-поступово протягом десятків років, і що раптових »чудес« в господарці і в аґрономічній праці не буває.

З другого боку суспільство дуже часто ставить аґронома в такі умови, що він і не може дослідити умов господарювання та визначити головні хороби місцевої господарки, бо для цього дуже часто потрібні окремі заклади, пристрої, окремі фахівці, а, значить, і великі витрати. Тоді починається аґрономічна праця в »сліпу«, »навпомацки«, »на око« — без жадних обєктивних підстав, без жадного обґрунтовування своїх плянів — лише на підставі порівнань, анальоґій з другими місцевостями.

Не минуло все це і нашої молодої аґрономії на Західно-Українських землях. Аґрономів мало, коштів в їх роспорядженні майже немає жадних, кабінетів, лябораторій, досвідних стацій — жадних —

отже нема нічого дивного, що наші аґрономи примушені працювати »навпомацки«, давати неперевірені поради, повторювати чужі (инших країн) висновки і способи і т. д. Нема нічого дивного, що в роботі нашої аґрономії нема упевнености, пляновости, систематичности, впертости і т. д. Нема нічого дивного, що є десятки діяґноз і десятки проєктів лікування нашого господарства.

На другому аґрономичному зїзді у Львові дня 24 листопаду 1928 р, зачитувався мій доклад: »плян суспільно-аґрономічної роботи на Західно-Українських землях в галузі продукції рослин«, в якому я намітив, як загальні для цілого краю, такі головніші господарські недостачі.

1) Бідність на засоби виробництва і оборотові капітали;
2) Низький рівень с.-г. культури та с.-г. знання в масах населення (бідність на фахове знання);
3) Бідність на точки приложення физичної сили населення (вимушене безробіття села);
4) Низька врожайність ґрунтів;
5) Низька якість продуктів сільського господарства;
6) Нераціональна організація господарської теріторії і цілої господарки;
7) Мала товаровість господарства і неорганізованість збуту продуктів сільського господарства;
8) Нераціональне віджививлення і нераціональний побут населення і т. п.

Рослинна продукція при такій сітуації повинна стати вихідною базою для розвитку більш інтенсивних і трудомістких галузей народньої господарки а то: скотарства, сільсько-господарської та оброблюючої промисловости, достарчаючи їм в належній кількости і належної якости корми та сирівці, як рівнож — стати базою раціонального народнього відживлення та експорту. І плян піднесення рослинної продукції мусить узгляднювати вимоги всіх цих галузів народньої господарки та всі вище наведені загально-краєві недостачі.

Відповідно до цього можемо встановити такі недостачі в рослинній продукції:

а) мала площа господарства (пересічно) і релятивно мала кількість основних та оборотових капіталів, що припадають на одиницю площі посіву;
б) низька техніка полевої та городньої господарки;
в) широке росповсюдження збіжевих посівів і мале — промислових, товарових (торговельних), кормових та городніх культур і в наслідок цього — мала трудомісткість сучасного рільництва та цілого господарства;
г) Черезнивя, дальноземелля, дрібноземелля і инші дефекти організації теріторії, що надзвичайно гальмують поступ сільського господарства;
д) низька врожайність ґрунтів, що походить від їх виснаженості' знищення структури та засмічення бурянами (хоптою);
е) Звідсіля й низька якість полевих та городніх продуктів;

ж) мале росповсюдження цінних експортових і товарових (торговельних) культур;
з) мале росповсюдження зернових бобових, кормових та городніх рослин«....

Відповідно до так визначених недостач в дальшій частині мого докладу намічалася і певна сістема заходів для їх усунення, а то: а) загальні заходи і б) спеціяльні заходи. В першу чергу висовувалися заходи, необхідність яких викликається найгострішими недостачами, в другу чергу — заходи для усунення меньш гострих недостач; а це та сама черга, в якій наведені недостачі в цій статті.

Отже найбільш гострим мінімумом — першим пекучим питанням я вважаю бідність на засоби виробництва та оборотові капітали, другим — низький рівень с.-г. культури та с.-г. знання в масах населення, третім — бідність на точки приложення фізичної сили населення і т. д. Що не я лише так думаю, а й багато наших господарчих діячів, показують ті широкі дебати про кредит і кредитову кооперацію, які за останні часи так часто можна зустрінути в українській економічній і загальній пресі. І наше діло — діло суспільних аґрономів помогти нашим кредитникам і кооператорам в їх змаганнях за збільшення капіталів та кредитів в краю. З цієї причини а також з огляду на перевантаженість селянського господарства фізичною силою я запропонував ІІ-му зїздові аґрономів в першу чергу наступні аґрономічні заходи: »1) аґітувати за знищення пару (облогу), а натомісць вводити травопільно-плодоперемінну систему хліборобства;

2) Звернути особливу увагу на галузі, культури і заходи, які потрібують для ведення їх мало основних та оборотових капіталів, але багато людської праці а в той же час дають високі відсотки на вкладений капітал; — з с.-г. промисловости можемо тут навести: кошикарський та текстильний промисл, перерібка садовини та городини, перерібка картоплі; з тваринної продукції можемо назвати: птахівництво, крілівництво, свинярство, козоводство, пасічництво, шовківництво; з рослинної продукції можемо назвати культури: цукрового буряку, картоплі, маку з морквою, цікориї, тютюну, лену, лікарських рослин, проса широкорядним посівом, кукурузи, сої, фасолі, кінського бобику, городини і т. п.;
3) По можливости скорочувати витрати на машини і будинки, обмежуючись по можливости лише машинами для обробітку ґрунту, для чищення і байцування насіння, для посіву, і направляючи кошти в господарстві в першу чергу на полеве травосіяння добірне расове насіння та угноєння;
4) Довести використовування машин і инших засобів виробництва до максімума, організовуючи для цього скрізь, де тільки є можливість, кооперативне використовування засобів виробництва: машинові товариства, прокатні пункти, товариства для спільної обробки землі, тракторні товариства і т. п. Взагалі — де тільки можемо — мусимо йти шляхами

раціоналізації без інтенсифікації господарства і лише в другу чергу — шляхами інтенсифікації;

5) Агітувати за широку заміну роботи коний і волів роботою корів;
6) Приняти жваву участь в організації сільсько-господарського кредиту та кредитової кооперації;
7) Агітувати, щоби система кредитових установ при уділенні позичок продукційним кооперативам і окремим господарям узгляднювала опінію місцевих аґрономів і їх колективів, щоби в цей спосіб направити максімум кредитів в руки господарів, які проявили дійсний поступ в провадженні своєї господарки. Тільки шляхом зєднання в одних руках землі, знання і капіталу можемо досягнути швидкого розвитку нашої господарки;
8) З огляду на важливість роботи аґрономії і ті успіхи, які вже виказала вона за останні часи, необхідно, щоби українські фінансові інституції уділювали кредитів також »Сільському Господареві« та Спілці Українських Аґрономів на провадження ними аґрономічної допомоги населенню«.

Так само для усунення другої великої недостачі — низького рівня с.-г. культури та с.-г. знання в масах населення запропонував я такі заходи:

1) Звернути особливу увагу на розбудову досвідних установ, досвідних та демонстраційних (взірцевих) участків;
2) Звернути особливу увагу на с.-г. шкільництво;
3) На позашкільну освіту та пропаґанду, зокрема на позашкільну освіту — для дорослих чоловіків, дорослих жінок, для молоді (клюби с.-г. молоді), для шкільної дітвори (шкільні с.-г. клюби);
4) В цій (останній) цілі »Сільський Господар« має розвинути видавництво та росповсюдження сільсько-господарської літератури, постачання плякатів та наочного приладдя, прокат с.-г. фільмів та діяпозітивів, висилку мандрівних катедр (курсів) на місця, організацію конкурсів с.-г. виставок, с.-г. музеїв і т. п.«...

.....»Низька врожайність ґрунтів мусить бути обєктом особливо пильної уваги аґронома. Піднести врожайність ґрунтів — є одно з найперших і найголовніших його завдань. Для цього потрібно вживати:

1) меліорацій та доцільного і своєчасного обробітку ґрунту;
2) доцільного схоронення та вивезення в поле гною-обірнику;
3) доцільного применення помічних погноїв;
4) посіву ґрунт поліпшуючих рослин (многорічні трави, просапні рослини);
5) заведення доцільної травопільно-плодопеременної системи хліборобства і сівозміни;
6) підбору відповідних до підсоння і ґрунту рослин та сортів;
7) належних способів підготовки насіння, посіву та догляду за рослинністю і т. д.«...

Роблючи порівнюючу оцінку цих головніших заходів мусимо зазначити, що й тут треба спинятись на найбільш продуктивних заходах—

з найбільш швидким оборотом капіталів і з найменьшою затратою сил і засобів. Оцінюючи під цим кутом зору ріжні заходи, мусимо де-які з них поставити на перше місце, инші відсунути на далі. Так, очевидно, заходи позашкільної с.-г. освіти мають йти попереду заходів шкільної с.-г. освіти, робота серед дітей — завше буде більш продуктивною, ніж серед дорослих і т. д. З заходів для піднесення родючости ґрунту я вважаю найбільш вигідним вкладати капітали: а) в полеві посіви многолітніх трав, б) в гній — обірник, г) в помічні погної і е) в добірне расове насіння. Посіви многолітніх трав на полях спричиняються до відновлення структури ґрунту, знищення бурянів (хопти), збогачення ґрунту на азот, до переносу солів калія, кальція, фосфорової кислини з нищих верств ґрунту у вищі (самозбогачення ґрунту), і, нарешті, до нагромадження цінних білкових кормів в господарстві. Всі витрати на насіння, обробіток, посів, уборку і т. д. цілком покриваються вартістю зібраного корму (сіна, отави і т. д.). Поліпшення ґрунту та підвищення врожаю наступних рослин приходить як цілком безплатний додаток і у відношенні до затрат на насіння складає 1000 і більше відсотків. На світлих ґрунтах (пісках, супісках, глинах, суглинках) так само вигідними є сідераційні культури (люпін, серадела, бобик) з заорюванням їх на зелене гноєво. Далі по вигодності вкладання капіталів є гній-обірник. Досвіди на Харківській досвідній стації показали, що 400 сотнарів гною-обірнику на гектар збільшували врожаї протягом 12 (дванадцяти) років і за цей час збільшили врожай збіжжа на 25 сотнарів з ha, цеб то 16 сотнарів обірнику давали один сотнар зерна збіжжа. Як що прийняти ціну одного сотнара гною-обірнику в 6 центів, а ціну 1 сотнара зерна в 5 долярів, то вийде, що кожних 96 центів, вложених в гній-обірник, принесуть протягом де-кількох років 5 (пять) долярів, себ то відсотки на вложений капітал — складають більш як 400 відсотків. Так само великі заробітки при швидкому обороті капіталу приносить примінення помічних погноїв. Після даних досвідних піль Наддніпрянської України приміщення 100 kg. суперфосфату + 30 kg. салітри на один морґ під цукрові буряки приносило 24 – 35% надвишки врожаю. Середній многолітній врожай буряків був там біля 110 сотнарів з морґа. Значить надвишка врожаю — біля 33 сотнарів на морґ. Ціна внесених угноєнь — біля 6 долярів, ціна надвишки врожаю — біля 16-17 долярів. Отже капітал, що був вложений до помічних погноїв під цукровий буряк, дав протягом одного року 150—200% на вложений капітал. Так само високо оплачують погної многолітні трави, картопля, лен, але зле оплачують їх збіжеві рослини (крім пшениці, яка по війні високо розцінюється). Таким чином приміщення помічних погноїв (фосфорово-калійних) під метеликоцвітні многолітні трави та сідераційні рослини (система аґронома Солярі) буде, мабуть, найвигіднішим вложенням капіталу. Далі так само вигідною комбінацією буде приміщення гною-обірнику під буряки і картоплю. Все це вже в значній мірі підтверджене досвідами на досвідних станціях Наддніпрянської України.

Примічення добірного расового насіння збільшує врожай у збіжевих рослин на 15—20%, у корінеплодів та бульбоплодів на 20—40%. При тому расове насіння у збіжжа обходиться дороще на 80—100% звичайного риночного зерна. Отже якихнебудь 3—4 доляри, вкладених в на-

сіння расового збіжжа, принесуть на 7—10 долярів надвишки врожаю, себто — також 150—200% на вкладений капітал за 1 рік. Нарешті простим заведенням постійного сталого чергування рослин (встановленням сівозміни) можемо підвищити врожайність полів на 30—40%, не витрачаючи на це жадних коштів. З цього бачимо, що дійсно існують раціональні заходи, які, не потрібуючи жадного вкладання капіталів, приносять великі заробітки (шлях раціоналізації). Далі бачимо, що є заходи, які потрібуючи невеликого капіталу (невеликої інтенсифікації), дають дуже високі відсотки на вкладений капітал (шлях раціонал-інтенсифікації). Нарешті є заходи, які, вимагаючи великих капіталів, дають малі відсотки на вкладений капітал (капітало-інтенсивні). Очевидно ми мусимо йти в першу чергу шляхами раціоналізації, в другу — шляхами раціонал-інтенсифікації і лише в останню чергу шляхами інтенсифікації, бо ж капітал у нас в першій недостачі.

(Кінець буде).

Доц. В. Доманицький.

Участь укр. кооперації в постачанні вбрання і взуття для села.

Поважну рубрику у видатках нашого селянина становить видаток на убрання, куди належить зачислити і обув. Після наших обчислень, на основі анкетних, листків зібраних за 1925/26 р., видатки ці виносять на одно господарство після їх величини в ha:

Величина госп. в ha	0 — 2	2 — 5	5 — 10	10 — 15	над 15	пересічно у всіх типах
Росхід в зл.	139,2	226,2	298,1	469,9	220,0	260.4
% всіх росходів	30,8	25,8	25,5	24,5	14,5	25,7

Як видно з наведених цифр, видатки на одежу становлять дуже поважну рубрику в селянськім бюджеті. На перший погляд без цифрового зіставлення навіть тяжко собі уявити, щоби 1/4 всіх (грошевих) видатків селянина-господаря йшла на вбрання. Але в дійсности так воно є, а може видаток ще й більший, коли припускати, що видатки на прикраси дівочих і парубочих убрань то що не все господареві відомі.

Найбільше витрачує на вбрання ґрупа господарств від 10 — 15 ha (17 — 25 моргів), бо 469.9 зол. Ці витрати виносять 24,5% всіх розходів. Найменше в абсолютних цифрах витрачає найнища соціяльна ґрупа від 0 — 2 ha (0 — 3 моргів), бо лише 139,2 зол., але витрата ця в тім типі господарств становить аж 30,8% всіх росходів. Найнищий процент росходів в порівнанні до всіх видатків в господарстві виказує найсильніша соціяльно ґрупа — над 15 ha. Це і зрозуміле тим, що в тих господарствах є більші інвестиційні, росходи як в нищих ґрупах. Що і в абсолютних цифрах

видатки ці є богато нищі, ніж в попередніх ґрупах, за виїмком найнищої ґрупи, це можна пояснити тим, що в тій ґрупі господарств ще більше заховалася народня ноша, вироблювана на господарстві (своя вовна, полотно, скіра то що).

Пересічний росхід на вбрання в усіх типах господарств виносить 260,4 зол. або 25,7% всіх росходів сільського господарства. Коли би це перечислити на всі наші господарства, приймаючи, що українських господарств в Польщі є найменше 1 міл., то побачимо, що наше сільське населення видає округло 260 міліонів зол. річно на вбрання і взуття.

Очевидно торгівля тими артикулами першої необхідности йде в наше село через чужі руки. Лише незначну частину запотребування села під цим оглядом покриває наша кооперація. Для ілюстрації наводимо дані по районам з того незначного числа кооператив, що обслуговують вже село мануфактурою і скірою (на підставі статистичних листків, надісланих до РСУК).

Торгівля мануфактурою і скірою в кооп. І. ст. в 1927. р.

Район I.

Повіт	Кількість обслід. кооператив	Торгували скірою	Закуплено скіри за зл.	Торгували мануфактурою	Закуплено мануфактури за зл.	Разом закупл. мануфактури і скіри за зл.
1. Сокаль	56	5	5.044·13	3	3.080·84	8.124·97

Район II.

Повіт	Кількість обслід. кооператив	Торгували скірою	Закуплено скіри за зл.	Торгували мануфактурою	Закуплено мануфактури за зл.	Разом закупл. мануфактури і скіри за зл.
1. Броди	33	8	5 124·20	3	10.248·91	15.373·11
2. Жовква	14	3	802·35	5	17.573·30	18.375·65
3. Золочів	33	2	15.375·10	2	10.803·44	26.178·54
4. Камінка Стр.	8	2	2.387·71	1	500·—	2.887·71
5. Льв - повіт.	25	4	3.449·92	2	6.435·38	9.885·30
6. Рава руська	6	1	271·44	3	1.159 91	1.431·35
7. Радехів	29	6	4 437·66	1	1.200·—	5.637·66
	148	**26**	**31.848·38**	**17**	**47.920·94**	**79.769·32**

Район III.

Повіт	Кількість обслід. кооператив	Торгували скірою	Закуплено скіри за зл.	Торгували мануфактурою	Закуплено мануфактури за зл.	Разом закупл. мануфактури і скіри за зл.
1. Любачів	1	—	—	—	—	—
2. Мостиска	15	1	5.200·—	2	8 912·45	14.112·45
3. Перемишль	28	6	13.699·81	3	3.244 17	16.943·98
4. Рудки	14	—	—	1	814·23	814·23
5. Яворів	17	—	—	—	—	—
6. Ярослав	8	—	—	—	—	—
	83	**7**	**18.899·81**	**6**	**12.970·85**	**31.870·66**

Район IV.

Повіт	Кількість обслід. кооператив	Торгували скірою	Закуплено скіри за зл.	Торгували мануфактурою	Закуплено мануфактури за зл.	Разом закупл. мануфактури і скіри за зл.
1. Добромиль	5	3	4.602·81	1	9.550·—	14.152 81
2. Дрогобич	47	9	60.015·72	—	—	60.015·72
3. Жидачів	31	10	7.821·98	3	1.086·88	8.908·86
4. Калуш	24	6	2.040·90	4	8.590 41	10.631 31
5. Самбір	5	1	700·—	2	2.350·50	3.050·50
6. Станиславів	10	2	355·53	1	2.553·66	2.909·19
7. Стр, Самбір	9	1	283·44	1	3 035·21	3.318 65
8. Стрий	36	4	4.940·30	2	3.677·38	8.617·68
9. Товмач	10	5	18.671·60	3	39.676·39	58.347·99
	177	**41**	**99.432·28**	**17**	**70.520·43**	**169.952·71**

Район V.

1. Бібрка	47	17	10.568·55	7	12.480·08	23.048·63
2. Бережани	41	8	5.587·35	4	9.618·90	15.206·25
3. Бучач	42	9	8.259·86	12	13.207·82	21.467·68
4. Городок Яг.	5	1	138·50	1	1.200·	1.338 50
5. Зборів	41	4	1.999·56	7	3.724·61	5.724·17
6. Перемишляни	11	5	16.911·05	4	27.003·64	43.914·69
7. Підгайці	40	12	12.567·93	8	17.676·64	30.244 57
8. Рогатин	27	6	4.780 26	4	2.770 50	7.550·76
	254	**62**	**60.813·06**	**47**	**87.682·19**	**148.495·25**

Район VI.

1. Борщів	53	19	25.097·45	5	44.799·34	69.896·79
2. Збараж	40	13	10.206·19	7	14.092·08	24.298 27
3. Копичинці	28	6	4.440·55	10	17.896·17	22.336·72
4. Скалат	25	6	9.782·76	2	8.220·—	18.002·76
5. Теребовля	8	4	8.224·08	2	5.753·59	13.977.67
6. Тернопіль	36	5	6.497·19	3	8.993·80	15.490·99
7. Чортків	28	9	6.777 56	7	14.454.42	21 231·98
	218	**62**	**71.025·78**	**36**	**114.209·40**	**185.235·18**

Район VII.

1. Городенка	34	—	—	9	8.082·67	8.082·67
2. Заліщики	31	12	9.068·99	14	19.620·45	28.689·44
3. Коломия	34	3	7.820·80	2	14.951·25	22.772·05
4. Снятин	31	—	—	—	—	—
	130	**15**	**16.889·79**	**25**	**42.654·37**	**59.544·16**

Район VIII.

Повіт	Кількість обслід. кооператив	Торгували скірою	Закуплено скіри за зл.	Торгували мануфактурою	Закуплено мануфактури за зл.	Разом закупл. мануфактури і скіри за зл.
1. Березів	2	—	—	1	5.470·04	5.470·04
2. Богородчани	2	1	54·—	—	—	54·—
3. Долина	19	4	2.609·79	1	1.215·25	3.825·04
4. Косів	22	14	15.276·66	11	42.119·39	57.396·05
5. Ліско	10	1	3.124·98	2	3.057 91	6.182·89
6. Надвірна	7	1	400·—	1	400·—	800·—
7. Печеніжин	11	—	—	—	—	—
8. Сколє	13	7	3.619·81	2	900·—	4.519·81
9. Сянік	1	—	—	—	—	—
10. Турка	5	2	1.559·40	2	273·52	1.832·92
	92	30	26.644·64	20	53.436·11	80.080·75

Зіставлення

Райони	Кількість обслід. кооператив	Торгували скірою	Закуплено скіри за зл.	Торгували мануфактурою	Закуплено мануфактури за зл.	Разом закупл. мануфактури і скіри за зл.
I.	56	5	5.044 13	3	3.080 84	8.124·97
II.	148	26	31.848·38	17	47.920·94	79.769·32
III.	83	7	18.899·81	6	12.970·85	31.870·66
IV.	177	41	99.432·28	17	70.520 43	169.952·71
V	254	62	60.813·06	47	87.682·19	148.495·25
VI.	218	62	71.025·78	36	114.209·40	185.235·18
VII.	130	15	16.889·79	25	42.654·37	59.544·16
VIII.	92	30	26.644·64	20	53.436·11	80.080·75
	1.158	248	330.597·87	171	432.475·13	763.073·—

Зіставлення по воєвідствам

Воєвідство:						
1. Львівське	315	53	107.901·65	34	78.364·02	186.265·67
2. Станиславів.	316	65	69.951·03	45	126.297·30	196.248·33
3. Терноп ль.	527	130	152.745·19	92	227.813·81	380.559·—
	1.158	248	330.597·87	171	432.475·13	763.073·—

На 1.158 обслідуваних кооператив лише 248 (21,3%) торгувало скірою, а 171 (14,7%) мануфактурою. Закупно скіри і мануфактури в тих кооперативах виносило 763,073·00 зол. Порівнюючи ці закупна з мінімальним запотребуванням, як подано вище, бачимо, що торгівля цими так потріб-

ними на селі артикулами є мінімальна. Але треба взяти під увагу те, що годі розбудувати кооперацію під кожним оглядом у відносно короткім часі. Наша кооперація захоплює що раз то нові галузі торгівлі і треба мати надію, що і торгівля наведеними артикулами перейде з часом на наших землях у великій мірі на кооперацію, як що кооперативи І. ст. найдуть в тім напрямі розумний, фаховий провід і підмогу з центра.

Інж. Ол. Охрим.

Проблеми кооперативної організації і практики.

Шляхи розбудови сільсько-господарської кооперації.

(Закінчення).

Надбудова сільсько-господарської кооперації.

Для переведення своїх торговельних операцій мусять »Окружні Спілки« створити свою сільсько-господарську централю. Централею такою мігби стати Центросоюз під умовою цілковитої реорганізації і звинення споживчого відділу.

Сільсько-господарської централі не можу уявити собі инакше, як тільки у формі великої торговельної аґенції, якої завданням булоби винаходити для »Окр. Спілок« найкращі місця збуту на доставлені ними продукти та постаратись для них про найдогідніші жерела закупна запотребовання ними рільничих артикулів. Всі ці операції повинна централя переводити не на власний рахунок, а тільки за відповідною провізією. Відділ організаційний повинен працювати в тіснім порозумінні з »Сільським Господарем«. Вся технічна робота, звязана з приготуванням продуктів до заладування чи до експорту повинна виконуватись в маґазинах »Окр. Спілок«, для того постарається централя про доцільне уладження таких маґазинів та вишколення потрібного персоналу. Особливо мусілаб централя звернути увагу на відповідне поставлення таких маґазинів в найдогідніших під оглядом комунікаційним місцевостях і спрямовувати туди для перерібки продукти тих »Окр. Спілок«, які задля трудностий комунікаційних чи з причини за малої кількости продуктів не моглиб самостійно заладовувати.

Під оглядом торговельних операцій централя булаб поділена на кілька відділів а то: 1) відділ збуту рільничих продуктів, 2) відділ постачання рільничих артикулів, 3) відділ збуту худоби і свиний, і 4) відділ сільсько-господарського промислу, 5) відділ організаційний.

1. Відділ збуту рільничих продуктів повинен занятися в першу чергу наладнанням збуту, а зокрема експорту яєць, наладнанням збуту збіжжа і инших рільничих продуктів. Тих инших продуктів досі в нашій кооперативній торгівлі зовсім не взято під увагу, а значіння їх для

села вже є велике і, з переходом до чимраз раціональнішої господарки, буде зростати. Для приміру наведу село Карлів і почасти дооколичні села снятинського повіту. Страшна малоземельність, а при тім доволі висока стопа життєва. Всі взялися до управи цибулі, яка поплачує. Жиди ладують десятки вагонів, але Пов. Союзові ані не снилося поцікавитись тою справою. Село Підпечари, біля Станиславова — село огородників; не поля а грядки — і люди аж пригорблені від праці. Управляють головно огірки і витворили самочинно, без статутів і без посторонньої помочі торговельний синдикат, який продає гуртом всі огірки з села цілими вагонами. Але мусить продавати через посередників в Станиславові, бо тяжко знайти їм самостійно місця збуту. »Повітовий Союз приказує, щоб ми всі товари у них купували, але коли він зачне купувати наші огірки?« — говорять місцеві кооператори. — Величезне поле діяльности лежить облогом, вдячне поле. Селяни вже домагаються помочі від нашої кооперації в цім напрямі, однак теперішня наша торговельна надбудова такої помочі дати не може, бо не має до цего потрібного апарату.

Фасоля, мак, лен, овочі, клочча, цибуля, огірки, капуста, бараболі, кукурудза і т. д. майже все те іде через руки приватних посередників (деколи наші споживчі централі відкуповують у них ті продукти. щоб назад продати в иншім місці кооперативним споживачам). Все те жде часу, коли нарешті повстане сільсько-господарська кооперація.

Це будуче незаоране поле діяльности відділу збуту продуктів при сіл. гос. централі. Його завдання: з одного боку відповідне наладнання збірниць при »Окр. Спілках« і доцільне кермування ними, з другого боку основне, безнастанне слідження ринків збуту продуктів. Головну увагу треба тут посвятити відповідній ціновій політиці. Ціни призначує централя, а »Окр. Спілки« обовязані по тих цінах скуповувати продукти самостійно і через свої збірниці — поодинокі кооперативи. Ціни ті в ніякому разі не повинні бути нищі риночних.

Централя побирає певну провізію від оборотів. Надвишку, яку осягне »Окр. Спілка«, вона повинна, — по відтроченні певної частини на покриття коштів та скріплення запасного фонду, — повернути через кооперативи продуцентам у формі зворотів.

2. Відділ постачання рільничих артикулів. Тут треба посвятити головну увагу своєчасному і докладному обслідуванню запотребування »Окр. Спілок« в помічних погноях, насіннях, рільничих машинах, вугіллю, дровах, матеріялах і т. и. і на основі того заключити корисні умови з фірмами (»шлюси«). Відомо, що спеціяльно в тій бранжі можна через скупчення великого запотребування в одних руках осягнути великі користи і вплив на ціни. (Для приміру наводжу французькі рільничі синдикати). Централя побирає від оборотів провізію, по можности як найнищу і назначує »Окр. Спілкам« продажні ціни, щоб уникнути спекуляції зі сторони поодиноких управ. Надвишка того відділу повинна остати в цілости »Окр. Спілці« для скріплення її фондів. Цей відлам сільсько-господарської кооперації — відлам безумовно легший від попереднього і вже до певної міри розвинений Центросоюзом, однак виказує значні недомагання і не має значнішого впливу на ринок тих артикулів, головно наслідком невідповідної трохстепенної організації, причім артикули ці доходять до нашого селянина обтяжені зиском Центросоюза, Пов. Союза, кооперативи 1 степеня, ну і часто посередника, через якого замовляє Центросоюз, абож Пов. Союз. Кооператива 1 степеня виломлюється з повищих зглядів

з під торговельної карности і робить замовлення на власну руку, виступає, як дрібний покупець і тому рівнож не осягає відповідного рабату. Сяк чи так мусить консумент платити дорого.

Про инші відділи можна сказати, подібно як і про попередні, що розбудова їх можлива тільки при двостепенній організації. Уважаю, що двостепенна схема організації є для сільсько-господарської кооперації принціпом, всяке відступлення від якого збільшує непотрібно ланцюх посередників, доводить до роздріблення, ослаблення і закапарення цілої роботи, засуджуючи її згори на неуспіхи і провал. З двостепенної форми організації випливає неминуча конечність районізації, принайменше в наших відносинах, бо жадна централя не дійшлаб до ладу з 2000—3000 карлуватих кульгаючих під кожним оглядом кооператив. При обговореній тут формі організації ніяк не можна уважати сільські кооперативи 1 степеня членів »Окр. Спілки« ще одним щаблем сільсько-господарської кооперації, бо вони являються тут тільки торговельними підвідділами »Окр. Спілки«. Кооперативи 1 степеня остають надалі споживчими кооперативами, а відтяження їх від непосильної їм роботи в ділі сіл. госп. кооперації вийде їм тільки на користь, бо доведе до упрощення їх діловодства та допоможе поставити на належній висоті їх споживчий відділ.

Другою основною вимогою надійного розвитку сільсько-господарської кооперації є спеціялізація, — в першу чергу відокремлення від кооперації споживчої, яка формою своєї організації і її змістом становить в друбний тип.

Щож тоді з Пов. Союзами? Вони остануть на дальше гуртівнями для споживчих кооператив 1 степеня, якими вони по своїй суті і тепер є, а утрату тої марної провізії за кілька машин і кільканацять ваґонів навозів чи вугілля річно і того вимушеного від купців коштом продуцента зиску чи відступного за кілька ваґонів яєць — покриють легко, через належну розбудову відділу ґалянтерійного, мануфактурного, шкіряного і т. п.

Легко є видвигати проєкти, тяжко їх виконувати.

На запит: чому приміром наші кооперативи не експортують яєць, мимо того, що перепродують великі скількости їх — почуєте звичайно відповідь: брак фондів.

Натомісць не говориться звичайно про те, що:

1) нема у нас під цю пору фахівців в ділі експорту яєць і є дуже мало персоналу, вишколеного в пакуванні і сортуванні яєць;

2) що тяжко наладнати корисний для продуцента збут при теперішній формі організації, де виступає аж три кооперативних посередника, з яких кожний всетаки хоче заробити. Таж прийдеться витримати острий конкуренційний бій з приватними експортерами; і не вистарчать тут відклики до кооперативної дисціпліни, патріотизму і т. п., але треба буде дати нашим селянам-продуцентам реальні докази того, що їх господарський інтерес є найкраще збережений при кооперативній формі збуту продуктів.

Квестія фондів є тут зовсім другорядна. Знайшлися фонди на розбудову молочарства, на заосмотрення товарами стільки кооперативних крамниць, знайдуться тим більше на наладнання збуту продуктів і инших відділів сіл.-господарської кооперації.

Справа розбудови сільсько-господарської кооперації не є квестією фондів, але в першій мірі це квестія доцільної торговельної організації і вишколу фахових працівників.

Цій останній, так занедбаній у нас справі присвячу окрему увагу.

* * *

»Коли взагалі маємо якусь традицію, то слідуючу: все дасться зробити краще, як робиться тепер. Ніколи ми не є вдоволені способом, яким працюється в нашій організації; все думаємо, що належить робити ліпше і що вкінці так буде« — такі погляди висказує Г. Форд, вияснюючи тайну успіху свойого підприємства. Усвідомлюючи собі ріжні недомагання нашої кооперативної організації, які я стрічав на кожнім кроці в тягу моєї ревізорської практики, я нераз запитував себе: чи є в нашій молодій кооперативній організації свід місць власних недомагань і чи є стремління ці недомагання направити? Я пересвідчився, що коли і є ця свідомість і те стремління, то воно невистарчаюче, не досить інтенсивне, щоб можна бути спокійним за будуче організації.

Такі розважання привели мене до опублікування моїх спостережень і висновків. Моє постійне заняття не залишає мені доволі часу для такої праці і тому стаття вийшла не так основно оброблена і викінчена, якби я того бажав.

Я бувби дуже вдоволений, колиб справи видвигнені мною, знайшли відгомін в кругах наших кооператорів та привели до живої виміни думок в цій так важній і життєвій справі, якою є для нас розбудова сільсько-господарської кооперації.

інж. Р. Раковський.

До методики соймування захід.-укр. кооперації.

Система щорічних кооперативних зїздів, так, як вона установилася нашою практикою, не відповідає всім потребам кооперативного життя.

Система ця виникла із потреби влаштовування щорічних Загальних Зборів центральних установ. Отже маємо і щорічний загальний Збір Центросоюза — куди зїздяться представники ПСК і тих кооператив 1. ст., що удержують торговельні звязки прямо з Ц. С.; загальний збір »Народної Торговлі«, в якому беруть участь уповноважнені представники фізичних членів і члени-кооперативи; анальоґічно побудований заг. збір Центробанку, загальний збір представників тих кооператив, що є членами Маслосоюза і врешті заг. зізд представників кооператив, що входять в склад РСУК (загальні збори цієї установи).

Чим займаються названі щойно зїзди?

Збори усіх т. зв. фахових централь присвячені виключно тільки торговельним справам і то самих тільки централь. Прим. на зборах Центросоюза говориться тільки про обороти та білянс цієї установи, про огранізацію її бюр і діловодства (включно до подробиць; на двох останніх зїздах, яких я був свідком, справа ведення біжучих р-ків повіт. союзів и бугальтерії Ц. С. була чи не центральною точкою нарад зїзду! Уже навіть селяни звертають увагу на цю аномалію[1]). Відчувається, як аномалія, що на

---

[1]) Гл. Госп. Кооп. Часопис ч. 8: З кооп. життя копичинського району.

зїзді торговельно-товарової централі на весь край, майже не говориться про економіку цілого краю та кооп. установ; про стан господ. конюнктури про вигляди на найблищий час, і з окрема, не говориться про стан і діяльність хочби тільки торговельну самих Повітових Союзів, членів Ц. С.. Результат такий, що ніколи ще не ставлено на обговорення питання про стан нашої госп. спож. кооперації як цілости, не зроблено підсумків, не намічувано напрямних. Щож казати про не суто торговельну діяльність: організаційну, пропаґандистичну, кооперативно-освітню і аґрономічну? Цей бік справи остає досі цілковито поза увагою зїздів. Анальоґічно мається річ на зїздах Н. Т., М. С. і Ц. Б.

Про щож говориться на зїзді організаційної централі — РСУК? Знову вся увага зїзду звернена на діяльність цієї установи, як такої, та на вибір нових орґанів управління, при чому учасники зборів вважають головним і цікавим — те друге. У висліді — про проблеми кооперативної організації, про роботу в цьому напрямку на місцях; і в повітах не говориться зовсім а про анальоґічну роботу централі (РСУК) тільки дуже не богато. Очевидно, що на цьому терпить справа, бо загал кооператорів не має нагоди пізнати взаїмно методи праці людий з других районів, не піддається критичному розглядові хиб роботи на місцях, взагалі, діячі з місць не мають повної можливости вийти духом поза межі своєї льокальної »республики«.

На нашу отже думку, треба внести деякі поправки у нашу методику кооперативного соймування, беручи на увагу потенціяльно величезне (особливож в наших умовах традиційного партикулярізму) виховуюче значіння краєвих зїздів. Маючи надію, що ця наша замітка викличе живіший обмін думок і не підносячи ніяких претенсій не непомильність і повність, ми-б позволили собі вже тепер пропонувати такі корективи.

1) На зборах усіх фахових централь повинна стояти, як перша мериторична точка, реферат про загальне економічне положення і з окрема в цій бранжі, в якій працює централя (кредитовій, маслярській, споживчо-товаровій), який давби загальне тло для правильної оцінки власного положення;

2) На тих-же зборах, крім звіту дирекції про стан централі та її діяльність, повинен стояти загально інформаційний реферат про стан тих кооператив, що є членами централі (на зборах Ц. С. про стан ПСК, на зборах М. С. про стан молочарських кооператив). Очевидно, що тоді й звіти цих централь мусілиб містити відповідні огляди стану обєднаних кооператив (це вже робить М. С. у своїх обширних річних звідомленнях).

3) На зборах РСУК, які слід би перейменувати на »Краєвий Зїзд Західно-укр. кооперації, крім звіту з діяльности і стану самого РСУК, повинні стояти такі реферати: 1) про господ. сітуацію в краю (коротенько); 2) про господ. стан усіх типів і ступнів кооперації, обєднанях в РСУК (по-типам); 3) про організаційну, педаґоґічну і аґрономічну діяльність в цілій кооперативній системі, (зокрема, очевино про такуж діяльність ПСК і РСУК); 4) вирішування евент. дискусійних проблем кооп. будівництва.

Очевидно, що так збогачена програма Заг. Зборів РСУК вимагалаб, щоби цей зїзд тривав 2 дні; на цю дорогу фактично уже й ступив провід РСУК в цьому році, скликаючи VI краєвий кооп. зїзд на передодні заг. збору РСУК.

Ці наші думки піддаємо під ласкаву увагу кооператорів. *К. К.*

Невикористаний спосіб пропаганди.

З приємністю прочитав я у 45-ому ч. »Г. К. Ч.« надрукований жарт на 1. дію п. Ст. Батюка п. н. »Колись а тепер«. І хоч цей жарт може не найкращий під зглядом сценічним, то все таки треба радо вітати ініціятиву селянина, який з браку підходячих пєс з кооперативно-освітнього життя, сам береться творити, щоби знайти спосіб ширити кооперативну ідею живим словом зі сцени.

Що й не кажім, ми дійсно призабули або свідомо знехтували цей засіб пропаганди. Нема сумніву, що живе слово подане слухачам зі сцени далеко більше переконує маси, як навіть дуже добре написана промова. Про це не будемо сперечатись, що воно так є і так було; не дивно тому, що цей спосіб пропаганди використовується дуже часто і з добрим успідом у всїх народів.

Переглядаючи нашу драматичну літературу і шукаючи відповідного твору для пропаганди кооперативних ідей, не можна нічого відповідного знайти. Що правда є пєса з кооперативного життя довоєнного часу на Великій Україні: »Понад Дніпром« І. Тоболевича, вона однак у нас мало поширена і не зовсім підходить для широких мас по цей бік греблі. Вправді в послідних літах цю пєсу виставлено було в кількох місцевостях з нагоди кооперативних свят, не знаємо однак з яким успіхом, бо не було про це згадки. Не знати також, котре закінчення пєси виводжено перед очі глядачів, бо автор допустив до друку дві зовсім ріжні змістом і формою кінцеві дії.

З новішої драматичної літератури на Великій Україні є ще кілька пєс з кооперативного побуту (пр. »Сила на силу«, але до наших обставин з користю примінити їх не можна); у нас же досі в тому напрямі не створено нічого і не диво, що сам селянин робить спробу впровадити на сцену наше теперішнє життя. Цей факт є вже сам собою богатомовний і нема сумніву, що треба цю недостачу чим скорше усунути.

По наших селах нараховуємо в краю понад півтора тисячі аматорських гуртків, які, діставши до рук відповідно оброблену пєсу на кооперативні теми, певно зроблять багато для пропаганди кооперативних ідей, бо на представленнях звичайно буває ціле село. Наша молодь на селі ходить на представлення навіть по кілька разів і добра пєса з кооперативного життя може зєднати нам надійних кооператорів.

Тому варто без гаяння часу росписати конкурс на таку пєсу. Вона повинна би бути найвище на 4 дії, приноровлена до обставин сільської сцени. Видаток на неї вскорі вже зможе оплатитись зростом торгів по наших кооперативах. Конкурс повинен розписати Ревізійний Союз, а таку пєсу ми повинні побачити вже в цьому році підчас обходу ювилею наших центральних установ.

О. Дяків.

Господарська хроніка.

Грошевий ринок.

Курс доляра і инших валют. Дня 16. лютого 1929 р. у Варшаві доляр П.-А. Сп. Д. коштував зол. 8·90. Приватно — 8·88¹/₂—8·89. Попит на доляри слабий, обороти малі. Для инших валют тенденція також слаба. Курси валют головніших держав — Франції, Анґлії, Швайцарії та Італії знизилися проти попередніх нотувань, чеська валюта утрималася, австрійська навіть піднеслася.

Запотребування валют дещо зменшилося в порівнанні з попереднім місяцем.

За инші девізи у Варшаві платилося в золотих:

	Девізи (векслі) найвищ.	найнищ.	16. II. 1929
Анґлійські фунти штерлінґів (за 1 фунт)	43·30¹/₂	43·28³/₄	43·28¹/₄
Швайцарські франки (за 100 фр.)	171·54	171·52	171·53
Чехословацькі корони (за 100 кч.)	26·38¹/₂	26·38¹/₄	—

Золотий карбованець — 4·62; обороти виказав середні.

Товаровий ринок.

Гуртові ціни на головні збіжа на визначніших світових ринках (біржах) в часі між 1 і 15 лютня 1929 р. в долярах за квінтал (q):

	Пшениця: 1-8 II.	9-15 II.	Жито: 1-8 II.	9-15 II.
Берлін . .	5·09	5·20	4·88	4·94
Чікаґо . .	4·69	4·81	4·33	4·49
Ліверпуль	5·12	5·22	—	—
Новий Йорк	4·69	4·81	4·87	5·00

	Ячмінь:		Овес:	
Берлін . .	5·35	5·32(бров.)	4·83	4·82
	4·69	4·99(звич.)		
Чікаґо . .	3·12	3·18(звич.)	3·79	3·74
Ліверпуль .	—	—	5·01	4·58

Ціни, на загал, на всіх світових ринках є нищі в порівнанні до цін, які були в тому самому часі в 1928 р. Ріжниця виносить від 9 до 20 центів.

Як бачимо з наведених даних, панує за границею стала звишкова тенденція, що набирає все більш виразних рис. Ціни особливо на пшеницю а також на жито підуть і далі в гору. Причини — великі запотребування імпортуючих країн і цінова політика держав, котрі стараються вдержати ціни на високому рівені. Найбільше замовлень на пшеницю надходить з позаевропейських країн — головно з Азії (Японія, Китай, Індія). Тому заладовання в країнах експортуючих (Америка) зросли в січні ц. р. на 20% рівняючи до попереднього міс. (126 міл. q. проти 105¹/₂ міл. q.), а довіз до позаевропейських країн за тойже час подвоївся 28¹/₂ міл. q. проти 14¹/₂ міл. q. м. р.) Збільшився довіз і до европейських країн, але не в такій мірі, як до позаевроп. країв.

Швидку тенденцію на підвишку виказує за кордоном також жито — як відомо з причин його недороду в Америці. Вивіз жита з деяких країн експортуючих (Америка, Угри) подвоївся, але вивіз зі Сполуч. Держав і з Канади дещо зменшився.

Ціни вівса також підносяться.

На **польських, краєвих ринках** рух цін в часі від 1-го до 15. лютня представляється слідуючо (в долярах за q):

	1-8 II. 1929.	9-15 II. 1929.
Пшениця:		
Варшава . . .	5·00	5·01
Познань . . .	4·61	4·76
Львів	5·36	5·33
Жито:		
Варшава . .	3·85	3·96
Познань . . .	3·64	3·71
Львів	3·94	3·86
Овес:		
Варшава . . .	3·70	3·75
Познань . . .	3·47	3·46
Львів . . .	3·67	3·59
Ячмінь:		
Варшава . . .	3·93	3·93 (бров.)
	3·69	3·65 (звич.)
Познань . . .	3·93	3·93 (бров.)
	3·70	3·69 (звич.)
Львів	—	4·21 (бров.)
	3·37	— (звич.)

На **польських збіжевих ринках** ціни від початку року знижувалися аж до початку другого тижня м. лютня; потім деякий час утримувалися на незмінному рівені, а від половини лютня почали підноситися і то доволі швидко.

Це підноситься передовсім до пшениці і жита. Виїмок для першої творить одначе Варшава, де ціни виявили релятивну стабільність з незначною звишковою тенденцією (1 ґр.); зате в Познані ціна на пшеницю значно підскочила — протягом тижня на 15 центів за квінтал. Жито, котре знижкувало до лютого швидше від пшениці, почало швидко й підноситися в середині б. місяця — у Варшаві на 11 центів, у Познані на 7 центів. В наслідок того рух на біржах малий; охочих купувати небагато.

Ціни на ячмінь вже від довшого часу не виявляють жадного руху. Овес зростає в ціні тижнево на 4—6 центів за q. і виказує живіші обороти.

Мука. Запаси муки в краю мінімальні так житньої, як і пшеничної. Руху не помічалося майже жадного. Заінтересовання і подача малі. Пошукуються гірші ґатунки.

Нотовано в днях 11—16 лютня б. р. за 100 кґ в злотих:

	Мука: житня 70%	Мука: пшенична 65%
Варшава .	48·00—50·00	66·00—70·00
Познань .	46·20	59·50

Львів — через незначне заінтересовання трансакцій майже не було.

Каша ріжних сортів у Варшаві за 100 кґ. в зол.:

Ячмінна . .	I. ґат.	46—48	II. ґат	48—52
Перлова .	» A	61—65	» B	58—61
Гречана . .	»	58—75		
Краківська	»	100—135	»	90 110
Яґляна . . .	»	75—82	»	65—75

Фасоля 16. II. 1929 за 100 кґ.: біла — 145—160 зол., цукрова — 160—170 зол.

Паша за 100 кґ. в золотих:

	Сіно пресов.:	Сіно звич.:
Познань	17·00—19·00	14·00—15·50
Львів . .	18·00—22·00 (солод.)	— —

	Солома прес.	Сол. звич.
Познань	6·50 – 7·00	4·50 — 5·00
Львів . .	8·00—10·00	— —

Макухи у Львові за 100 кґ. — льняні 47·00— 48·00 зол.

Ґрис у Львові за 100 кґ. — житній 22·00—22·50 зол. (без мішка), пшеничний 23 50—24·00 зол. (без мішка).

Яйця Ціни в час морозів сильно підскочили, відтак падають. За скриню свіжих яєць у Варшаві платили 22. II. зол. 480 (раніш 530 зол.). На ринку сильний брак товару. У Львові 23. II. — скриня в 1440 шт. коштувала 360—380 зол. стація заладування.

Місцеві гуртові ціни збіжа, плачені продуцентам в Польщі та на західно-українських землях в січні 1929 р. в злотих за квінтал (q.):

		Пшениця:	Жито:	Ячмінь:	Овес:	Картопля їдома	Картопля промисл.
Польща (середня ціна)	I. 1928	48·44	38·97	36·29	34·55	8·31	6·40
	I. 1929	44·10	33·95	31·27	30·87	8·04	6·34
Варшава	» »	42 36	31·42	30 21	30·40	8·[illegible]8	6·61
Познань	» »	41·72	32 62	31·88	3[illegible]·88	8 67	6·78
Полісся	» »	44 78	34·40	31·91	32·46	8·35	6·76
Волинь	» »	42·54	32·07	28·00	27·58	6·99	5 08
Львів	» »	45·98	34·91	31·56	31·73	6·91	5·70
Станиславів	» »	46·44	35·51	30·89	30·94	7·20	5·06
Тернопіль	» »	43·02	32·47	272·4	28·09	5·86	4·08

Місцеві гуртові ціни не виявляють жадної загальної тенденції. На українських землях стан цін визначається виразнішим нахилом до спаду, з виїмком Станиславівщини, де ціни на пшеницю піднялися на 30 ґрошів в порівнанні з груднем 1928 р. В Польщі ціни виявляли противну, не все виразно зазначену тенденцію: так у Варшаві пшениця і картопля йшли в гору, инші збіжа знижкували. В Познанщині всі ціни піднеслися значно; ріжниця, рівняючи з минулим груднем, виносить кілька десять грошів, приміром у пшениці — 37 гр., у жита — 26 гр. і т. д. Закупи слабі. Дефіцитні округи здержуються від замовлень, живучи з решток своїх місцевих запасів.

Масло. Гуртові ціни дня 23. II. 1929 за 1 кґ в злотих:

Львів	десерове масло	7·20—7·40
Люблін	» »	7·20

Деталічні ціни в тім же часі за 1 кґ в злотих:

Львів	десерове масло	7·40 – 7·80
Люблін	» »	8·—

Худоба і мясо. Ціна за 1 кґ живої ваги дня 22 лютня 1929. в злотих:

	Воли	Корови	Телята	Свині	Ялівки
Варшава	1·30—1 60	—	2·[illegible]0	2·00—2 50	—
Львів (25. II.) . . .	1·40 1·65	1·00—1·60	1 [illegible]0—1·42	—	1·45—1·60

В Познані за штуку живої ваги платилося 22. II. 1929. від 190 до 222 зл.

За кордоном: На віденському ринкові в 2 половині січня б. р. на ринку безрог ціни дещо росли, дякуючи зменшенню довозу з закордону; пізніше з причин підвишки довозового мита до віз змалів, попит зменшився як рівнож і ціни. 1 кґ живої ваги в дкормлених свиний коштував 2·00—2·15 шіл., худих (мясних) 1·70—2·25.

В Празі чеській в томуж часі ціни впали і обороти змаліли; польський експорт є в тяжкім положенні. Продавано на міському торзі 1 кґ живої ваги свиний з Польщі за 11·00—13·00 к. ч.

Ціни продуктів виживи у великих містах між 4 і 10 лютня б. р. (Wiadom. Statyst. ч. 4, 29 р.):

Артикули:	Міра:	Варшава	Познань	Краків	Львів
Житній хліб	1 кґ	0·55	0·50	0·52	0.51
Пшеничн. хліб	1 кґ	1·11	1·—	—	1.05
Молоко . . .	1 літр	0·56	0·40	0·55	0 55
Масло	1 кґ	7·88	7·60	8 2[illegible]	7·20
Яйця	1 шт.	0·31	0 3[illegible]	0·3[illegible]	0·25
Свинина (мнясо)	1 кґ	3·17	3·—	3 —	3·—
Солонина . .	1 кґ	3·33	3·—	3·60	3 10
Картопля . . .	1 кґ	0·23	0 16	0·15	0·17

Рівняючи до попередніх місяців, ціни значно піднеслися. Попит на масло великий, на инші продукти менший.

»Ножиці« в Польщі. »Ножиці« або розіпняття цін між промисловими і сільсько-господарськими продуктами усталюються в Польщі некорисно для рільництва. Про некорисне відношення цін жита до промислових артикулів свідчать слідуючі цифри: в той час як в 1927 р. 100 кґ суперфосфату становило рівновартість 38 кґ жита, в кінці 1928. року ціна 100 кґ суперфосфату відповідала вже ціні 44 кґ жита. Анальоґічна зміна в цінах потасової солі і жита: 18 кґ потасової солі рівноварті були 32 кґ жита; так само вартість 75 кґ вугля рівняються вартости 106 кґ жита і відповідно 165 кґ цегли 252 кґ жита. Відношення ціни жита до ціни зеліза, бензини, вовняних тканин, підошвяних шкір змінилося рівнож на некористь жита.

Ширшим обговоренням преважної справи »ножиць« в Польщі займемося в найблищ[illegible]х чч. К. Р.

Зріст протестів векслів. По даних статистичного уряду кількість запротестованих векслів досягла в грудні 1928. року в Польщі **найвищої цифри від часи запровадження статистики.** В одній Варшаві запротестовано 67.127 векслів, а на терені Польщі 31[illegible].128 векслів.

Статистика векслевих протестів виказує систематичний зріст кількости протестів до суми 60·2 міл злотих. Листопад — 61·6 міл. злотих. В грудні згадана вище рекордова кількість векслів дала найбільшу досі суму 67·6міл зол. Звишка отже виносить цілих 6 міл. зол. за один місяць.

По важніших місцевостях статистика векслевих протестів представляється так: Варшава на суму 16·6 міл зол., Лодз на суму 4 2 міл. зол Третє місце в державі займає **Львів** з 8 тис. протестованих векслів на 3·3 міл. зол Далі йде Люблін з 1·5 міл. зол. Брак готівки дає себе чимраз дуще відчувати особливо в чисто рільничих округах. Доказом тяжкої сітуації рільників служить той, приміром, факт, що в цілім найбільш упромисловленім шлеськім воєвідстві число опротестованих векслів є нище, як в самім місті Люблині бо виносить там заледво 6·5 тис. штук векслів на суму 2 міл золотих.

Найвища пересічна квота запротестованого вексля була в познанському воєвідстві — 399 зл., потім на Шлеску — 345 зол., на Поморі — 322 зол. і у Львові — 301 зол. В инших місцевостях держави пересічна сума вексля була значно нища: у Варшаві — 246 зол., в Лодзі — 172 зол., в Білостоці — 175 зол. Найнищу суму опротестованого вексля мало Полісся — 151 зол.

Сітуація у вовняному промислі. Всі галузі вовняного промислу переживають тепер тяжку кризу через мінімальне запотребування товару. Погіршення комунікації в звязку з завіями і морозами привело ще до гіршого стану: попит де далі зменшується і як

пише »Газета Гандльова« »і мови не має про те, щоб можна було рахувати на започаткування літнього сезону«. Більшість фабрик працює на сліпо, не здаючи собі справи про те, який товар матиме найбільший попит і збут. Чекають отже, що богато виробленого товару лежатиме на фабричних складах. З другого боку зауважено факт надзвичайного погіршення платездатности клієнтелі на що вказує зріст до небувалого ступня протестів векслів. Столичні ґазети принесли чутку про оголошення в скорому часі векслевого мораторія; що правда, вістка ця не була підтверджена.

Знижка цін за бавовняні вироби. Через збільшення довозу закордонних прядільних виробів і одночасний брак збуту для краєвих виробів, обєднання бавовняних пряділень постановило на засіданні 13 лютого ц. р. з р е д у к у в а т и ц і н и на деякі бавовняні товари. Всі роди пряжі зістали знижені в ціні пересічно на $^{3}/_{4}$ % від основної ціни. Окрім того змінені умови продажу на кредит в той спосіб, що за перші 30 днів загального 6 ти місячного кредиту не буде начислюватися процент. Згадана знижка цін і зміна умов продажу обовязує від 15 лютого 1929 р.

Цікавим є те, що подаючи цю вістку, офіціоз промислових кругів »Газета Гандльова« попереджає її заголовком: »Zniżka cen w o b e c g r o ź b y k r y z y s u«, тим самим ніби вже заповідає наближення господарської кризи в Польщі.

Перші ластівки передвісником кризи. Одна з поважних фірм шовківничого промислу в Лодзі, як подає »Газета Гандльова« під датою 15 лютого, виявила неплатездібність і внесла до промислового суду прохання про приміненя до неї судового надзору. Пасива тої фірми, котрої назви газета не подає, виносить $1^{1}/_{2}$ міліонів злотих.

Велике враження в торговельних кругах справила вістка про те, що окружний торговельний суд в Лодзі уділив »Фабриці плюшу Мітлін і Ґуральскі« відстрочку виплат на три місяці. Фірма ця вважалася ще до недавна одною з солідніших.

Так само пригноблююче враження в торговельних кругах викликало зголошення до суду цілого ряду фірм з проханням про відложення термінів платности і про встановлення над ними судового надзору. Між иншим зголосилися до суду в цій справі акц. сп. »Промисл шовковий в Польщі« та склад шовкових виробів »М. Тененбавм«.

Чужий капітал опановує польський гутничий промисл. Три найбільші нафтові концерни на Горішньому Шлеську — Гута Покою, Гута Бісмарка і Горішньо-шлеське обєднання Королівської Гути з Ламром перейшла в посідання німецького капіталу на всі 100 процентів. З приводу того польська преса на ґвалт вимагає інтервенції держави в справи господарчі.

Новий синдикат (картель). В першому тижні лютого ц. р. повстав у Варшаві Синдикат продуцентів терпентини і деревної смоли. До синдикату приступило кількадесять фабрик. Завданням синдикату є усталення відносин на внутрішньому ринку та перебрання експорту. Синдикат обіймає значну кількість підприємств, які знаходяться в лісовій полосі західно українських земель під Польщею.

Усе поспішно картелізується.

Вивозове мито на яйця. В Деннику законів (ч. 1. поз. 5. за 1929 в додаток до ч. 27. р. 1928 поз. 249) оголошено урядове розпорядження, встановлююче вивозове мито на яйця у висоті 20 зл. за 100 кґ. брутто. Від цього мита звільняється малий пограничний вивіз та дрібні перевізки (до 50 шт). Звільняються від митних оплат при вивозі яєць підприємства відповідно зареєстровані та, за дозволом міністерства скарбу, с.-г. продуценти і їх організації. Там же оголошено роспорядження міністерства промислу й торговлі про порядок реєстрації експортових підприємств.

Оба роспорядки увійшли в життя з 1 лютого 1929.

Вивіз яєць з Польщі в 1928 р. Вивіз яєць з Польщі в мин році зменшився. За рік вивезено 545.606 q в ціні 144.696 тис. злотих. В порівнанні з 1927 роком Польща вивезла менше на 17% що до кількости і на 15% що до вартости. В 1927 р. вивезено було 655.907 q на суму 370 тис. зл. Причиною упадку вивозу є погіршення за кордонами опінії про доброту яєць з Польщі.

Скандал із польським маслом у Льондоні. Анґлійська влада недавно секвеструвала 3 транспорта фальшованого на 60 марґариною масла, що було вислане одною з приватних фірм у Варшаві. З того приводу в Польщі Голосніще заговорили про стандариза-

цію головно експортового масла — в миродайних урядових виробничих і експортових колах Польща є нині єдиною серед держав, експортуючих масло, котре немає стандаризації. Вже був випрацюваний відповідний проєкт з не відомих причин десь застряг і досі не зістав впроваджений в життя.

Вивозове мито на масло. В звязку з відкритими в останньому часі спробами вивозу за кордон фальшованого масла (з домішкою 60% рослинних товщів) в урядових колах обговорюється проєкт наложення вивозового мита на масло· Від цього мита звільнюватиметься лише доброякісне масло при відповідно зорганізованому експорті. Справу контролі і встановлення висоти мита уряд припоручив би кооперативним і купецьким союзам, які дістали би позволення на експорт без мита (подібно як це зроблено уже з яйцями і свиньми).

Вивіз масла з Польщі в 1928 р. збільшився поважно, досягши 109.744 q вартости 66.372 тис. зл, тоді як в 1927 році він виносив тільки 73.761 q в ціні 39.562 тис. зл.

Вивіз безріг і худоби з Польщі і участь в ньому укр. земель. В грудні 1928 р. вивезено з Польщі на захід через чеськословацьку границю:

Живих звірят:

1.165	транспорт.	свиний в кільк.	91.887 шт.
1	»	рогат. худоби »	16 »
19	»	коний »	615 »

Майже весь товар пішов на задоволення ринків австрійського і чехословацького — з виїмком трох транспортів свиний в кількости 147 шт. відправлених до Італії.

З загальної кількости вивозу достарчили українські землі:

Воєвідство	Рогата худоба		Безроги	
	трансп.	штук	трансп.	штук
1. Львівське . .	1	16	—	—
2. Станиславівське	—	—	197	15.229
3. Тернопільське	—	—	180	15.520
4· Волинське .	—	—	2	139
Разом	1	16	379	30.888

Ціни на бекони з Польщі на льондонському ринкові знова впали. Бекони (свинське мясо) з Польщі коштували в Льондоні: 30. листопада 1928 р. 74—90 шіл., 21. грудня 1928 року — 70—83 шіл. Страт одначе польські експортери не мали.

Причина знижки: велика подача дичини і дробу та більший попит на бекони ірляндські й данські.

Підвишка привозового мита на безроги в Австрії. Під натиском місцевих годівельників (союзу Landbund) безрог, австрийський уряд вирішив піднести привозове мито на безроги з 9 на 18 шілінґів. Мета нового зарядження: через зменшення довозу піднести ціни безріг на австрійських ринках.

Для польських експортерів, з котрими місцеві австрійські продуценти провадять конкуренційну війну, і котрі були головними доставцями безріг на австр. ринок, подвоєння цла означає поважне утруднення. Той самий Landbund вимагає дуже різко обмеження контингенту (кількости) довожених безріг з Польщі.

Вивіз дерева з Рад. Союзу до Анґлії. Радянський Союз провадить великі деревні трансакції з синдикатом анґлійських імпортерів. В тих трансакціях беруть участь з анґлійського боку кількадесять великих торговельних фірм. Трансакції обіймають 500·000 стандартів радянського готового дерева.

Вивіз дерева з Рад. Союзу до Анґлії виносив в 1925 р. — 285.000 стандартів, в 1926 р. — 218.000 ст., в 1927 р. — 345.000 станд., в 1928 р. — 437.000 станд.. В 1929 р. буде поставлено на анґл. ринок дерева з Рад. Союзу на 250—350.000 станд. більше, як в минулому році. Між тим не має виглядів на довіз на анґ. ринок дерева з инших европейських країн. Таким чином зріст російського деревного експорту до Анґлії у відношенні до рівня того-ж експорту з инших европ. країн збільшився на 20%. Поселання вивозу дерева з Рад. Союзу викликано трудною господарською ситуацією Совітів і грозить заостренням конкуренційної боротьби на цьому полі з иншими експортуючими країнами, передовсім Польщею і скандинавськими державами.

Підвищення дисконтової стопи в Льондоні. Від 8. лютого підвищено в Льондоні офіційну дисконтову стопу з $4^1/_2$ на $5^1/_2$. Викликана ця звишка правдоподібно великими закупами Ім-

перським Банком золота на льондонському ринкові, як засіб в боротьбі з відпливом золота за кордон. Очевидно є це наслідок підвищення диск. стопи в Ню-Йорку, де стопа тепер виносить 5% Льондон, як видно, хоче дати капіталові кращі умови льокації, як Ню-Йорк — звичайний конкуренційний бій.

З життя української кооперації.

Українська кооперація перед форумом польського сойму.

Посол О. Луцький в промові при ґенеральній бюджетовій дискусії в соймі дня 31 січня 1929 р. порушив теж справу укр. кооперації. Він сказав м. и.:

Серед такої дійсности український нарід власними силами почав будувати собі вихід з цієї господарської недолі. З огляду на наше переважно рільниче населення, шукаємо цього виходу передусім в організації хліборобської освіти. Вона для нас тимбільше потрібна, що на всьому просторі українських земель в Польщі не маємо до цього часу ані одної державної рільничої школи. Другий шлях, на якому шукаємо виходу — це наша хліборобська кооперація, без якої дрібноземельне селянство не може вести видатної продукції, ані забезпечити собі справедливого збуту продуктів, — це та хліборобська кооперація, яка своєю безпосередньою співпрацею з кооперацією міських і робітничих консументів має так сильно причинитися до полагодження противенств поміж продуцентом і споживачем, конфлікту суспільно не менше важного, як конфлікт поміж працею та її винагородженням.

Серед яких умов прийшлося нам будувати нашу кооперацію? Державна адміністрація постійно утруднює нам оснування сільських кооператив. Передусім на Волині й Поліссю. Наведу лише кілька прикладів з останнього часу. Староства у Володимирі і Ковлі жадають, щоби зголошення організаційних зібрань були стемплювані на 6 зол. Кожний такий дозвіл треба поручити державній поліції. Представника поліції треба привезти і відвезти. Деякі староства, напр. в Ковлі, даючи дозвіл на організаційні кооперативні збори, самочинно викреслюють найважніші точки з порядку нарад, звичайно точку про вибір управи і Надзірної Ради. Без цього годі оснувати кооперативу. Дня 9 мая мин. року староство в Дубні не дозволило нам оснувати кооперативу в повіті з огляду на... публичне безпеченство. Загальні збори кооперативи в Боремлі розігнала поліція дня 22 липня мин. року, тому що відбувалися вони без очевидно зайвого окремого дозволу староства. П. старості в Дубні треба наперед зголошувати тексти всіх промов, коли бажається дозвіл одержати на організаційні наші кооперативні збори. В торговельних судах на Волині реєструються наші кооперативні статути тільки тоді, коли вони списані на польській мові ітд. ітд. Тільки виїмково одержують

наші кооперативні організації концесію на продаж тютюну та соли. Польський союз споживчих кооператив у Варшаві одержав згідно з законом зовсім легко концесію на гуртівню тютюну для своїх членів. Українські кооперативні союзи не можуть добитися цього права. Як важко осягнути нашим кооперативним союзам концесію на гуртівню соли, це засвідчує між иньшим і кількамісячне безуспішне змагання в цьому напрямку стрийського »Повітового Союзу Українських Кооператив« в справі гуртівні в Журавні, хоч тамошнє околичне населення від місяців тільки деколи може набути сіль. Дирекція державного тютюневого монополю засипана нашими скаргами в справі відмовлювання нам концесій навіть на деталічну продаж тютюну.

Всеж таки за 8 літ напруженої праці удалося нам зорганізувати коло три тисячі українських хліборобських кооператив, з 34 повітовими союзами, трьома великими краєвими фаховими осередками — »Центробанк«, »Центросоюз« і »Маслосоюз« — та свій, один з найбільших в Польщі »Ревізійний Союз Українських Кооператив«. Власне майно цих кооператив виносило вже з кінцем 1927 р. поверх міліонів золотих. Білянсова, одже значно вища, вартість нерухомостей цих кооператив означена в цьому часі на кругло 4 міліони золотих. Щадничі вкладки самого »Центробанку« сягали тоді до 1,200.000 зол. Щадничі вкладки инших кооператив осягнули в 1927 р. суму 1,500.000 зол. Вкладки до обороту наших инших сільських кооператив перевищували з кінцем 1927 р. уже також півтора міліона золотих.

Далі промовець закидає урядові, що відмовою кредитів укр. кооперативним установам він намагається шкодити укр. кооперативному рухові. Зокрема він наводить такі факти, як виповідження кредитів Банком Госп. Краєвого, відмову Центросоюзові кредиту на експорти яєць, здержання навозового кредиту, відмова навіть 20.000 Маслосоюзові на молоч. інвестиції ітд.

На вступі своєї промови посол О. Л. так схарактеризував »етатизм« польської держави:

Понад 40% суспільного прибутку забирає держава, четверта частина суспільного маєтку вже також є власністю держави. Держава стала найбільшим банкиром, промисловцем, купцем, підприємцем і має свої уділи майже у всіх картелях. Як найбільший господар господарює держава лиш денеде добре і рентовно. Відносини державної адміністрації до всіх робітників зовсім не зразкові. Це торкається передусім салінарних робітників, яким держава не признає прав, прислугуючих усім иншим державним робітникам.

Ювілей проф. Ф. А. Щербини.

Ювілей 80 ліття з дня народин загально поважаного і високо заслуженого ветерана укр. науки і теоретика статистики та кооперативного руху, проф. Федора Андрієвича Щербини відбився гомоном по всіх укр. землях. З участю самого Ювилята святкувала цей ювілей українська громада, що перебувала разом з ювілятом в Ч. С. Р., урочистою Академією в Празі дня 26. лютого ц. р. Провід Р. С. У. К. надіслав на руки ювилейного комітету привітання слідуючого змісту:

До Ювілейного Комітету
для вшанування 80-ліття народин проф. Ф. А. Щербини.

»Ветеранові науки, творцеві української статистики, теоретикові і горячому симпатикові кооперативного руху пересилає щирий привіт з 80-літтям Його життєвого шляху Ревізійний Союз Українських Кооператив у Львові, центральне обєднання західно-української кооперації. Нехай живе ще довгі роки і трудиться для рідної науки професор Федір Андрієвич Щербина!»

За Раду РСУК інж. Ю. Павликовський, голова.

Редакція нашого журналу переслала від себе привіт слідуючого змісту:

»Вітаємо з цим радісним днем неструженого громадянина і наукового дослідника, палкого прихильника кооперативного руху. Ті зерна любови до людини взагалі, зокрема до трудового селянства, які засіяв Федір Андрієвич своїми трудами і своїми дослідами життя трудового селянства, западають глибоко в душі молодшого покоління. Вони будять в нього найкращі чуття гуманности і закликають до праці в користь поневолених. Зокрема українська кооперація, як масовий рух визискуваних і понижуваних, прийме Ф. А. Щербину в число своїх учителів і духових покровителів.

Жий нам, Батьку, довго і світи прикладом Невтомного Трудівника!«

Редакція »Кооперативної Республики«.

Кооперативні публікації. Перед нами »Вістник Повітового Союзу Кооператив« у Станиславові ч. 1. за лютий 1929, рік вид. І. Виходить що місяця. Поодиноке число 25 сотиків, формат великокнижковий, стор. 8. На зміст цієї нової друкованої кооперативної публікації склалися: редакційна передовиця, Господ.-кооп. курси в окрузі; Ощадностева акція в Станиславівщині; З коп. життття в окрузі; Вісти з Союзу (з організаційного відділу, з торговельного відділу). Оголошення.

В районі ПСК Станиславів находиться 171 кооператив, отже є це один з найсильніших кооп. осередків в краю. Як видко зі змісту публікації, робота йде в районі і в Союзі жива і творча. Спеціяльну увагу Союз присвячує розбудові кредитової кооперації по селах своєї округи на здорових підставах дрібної масової ощадности. Довідуємося далі, що заходом ПСК і »С. Г.« відбулися 4 однотижневі господарські курси та 3 теж однотижневі курси для кооп. діловодчиків (тих, які вже працюють в кооперативах). У відділі торговельнім подано інформації про спосіб замовлювання помічних погноїв, кілько їх потрібно для якого роду культури та про спосіб розплати і умови кредитування (до листопада 1929 на 8%). Тож з цього відділу довідуємося, що ПСК задумав спільно з Галичем і Калушем приступити до самостійного експорту яєць. Є теж вісти про досвіди зі штучними навозами, які буде переводити аґроном при ПСК.

Мимоволі насовується думка про раціональність ліквідації менших кооп. союзів і їх злиття у більші районові союзи, що дає більшу можливість раціоналізувати як організаційну, так торговельну роботу.

»Подільський Союз Кооператив« видав летючку п. з. »Брати—Селяне!«, в якій у популярній формі закликає до розбудови кооперативного життя на селі. На перше місце летючка ставить справу розбудови сільської кредитової кооперації:

»Нехай не залишиться у нас ані одного найменшого села, де-б не було свого народнього банку — кредитового товариства. Нехай не буде між нами ані одної людини, якаб віднеслася до цього байдуже; нехай ніхто не сумнівається в тому що дрібними вкладками ми зберемо великі капітали...«

»Тож нехай не знайдеться між нами ані одного чоловіка, який би махнув рукою і сказав, що це у нас не можливо. Ні, у нас є все можливе, як і у инших народів!«

Також льокальний часопис Яворова — »Українське Слово«, повітовий двотижневий часопис (видавець проф. Евген Яворовський) присвятив вже в 1 свойому числі увагу розбудові райфайзенок. Про цю справу читаємо у живо написаній статті дир. Харамбури. Також селянин М. Вахулович у статті »Як живе село« (ч. 2) говорить про цю справу:

»Щоб не стрінутись з замітом, що життя села змалював я надто чорними красками, хочу вказати і на вихід з лиха. Є багато виходів, але візьмім той, що для селян бувби найлекший. Берім напр. таку справу, як курення тютюну. Майже кождий селянин прокурює денно щонайменше 10 сот., а за рік прокурює 36 зол. 50 сот. На таку суму кождий курець себе добровільно оподатковує. Якби селяне заложили собі щадничу касу і кождий, замісць прокурити 10 сот. денно, заніс їх на складкову книжечку, тоді в селі булаб подвійна користь. Перше мали би ті користь, що складають, бо мали би там готівку, котру пускають тепер з димом. Друге користали би тут ще ті, що мали би потребу позичати гроші. Не потребували би зараз платити лихварських відсотків. Крім того можна було би тоді піднести всі культурно-освітні установи«.

Тільки на цей раз з нашої »провінції«. Ми свідомо видвигаємо роботу наших »місць«, бо іменно в тій дрібній, негучній, органічній будівничій праці по закутках краю бачимо майбутність народу.

Семинар для сільсько-господарського кредиту. По думці поданій з краю і з ініціятиви професорів Української Господарської Академії в Подєбрадах (в Ч. С. Р.) зорганізовано при Академії семинар-курси для сіл.-господарського кредиту. Керовником семинара став проф. О. Мицюк. В члени семинара записалося 18 осіб (15 економістів і 3 аґрономи). Перші збори відбулися 3-го січня ц. р. і встановили реґулямін семинара-курсів. Всіма справами керує 5-ти членна комісія в складі керовника семинару проф. О. Мицюка, 2-х представників Аґрономічного Товариства і 2-х представників Т-ва для студій західно-українських земель. По закінченні курсів будуть видаватись посвідки тим, що прочитають принаймні 1 реферат і складуть репетиторіум (іспит). Робота почалася 17. І. 1929 і відбувається кожного тижня 2 години піврічних. Намічено розглянути: 1) Загальну теорію кредиту (основи), 2) Кредит на західно-українських землях. 3) Кредитова кооперація, 4) Виужиткування та ефектовність кредиту в сільському господарстві.

З кооперативного світа.

Ювілей проф. В. О. Тотоміянца.

15 лютого б. р. святкується 30-літній ювилей діяльности проф. В. О. Тотоміянца. Хто не знає цього кооперативного працівника? Хто не чув його призвища? Можна майже безпомилково твердити, що, після маститого проф. Шарля Жида, найбільшою популярністю між кооперативними верствами за останніх 10 років користується В. О. Тотоміянц. І це не дивно, бо пісся того як в році 1899-му Тотоміянц прибув до Петербургу з дипльомом Доктора Брюсельського Університету і низкою літ, які він провів в досліджуванні ріжних кооперативних організацій в ріжних країнах, Тотоміянц до цього часу працював цілком і виключно в кооперації. І з того моменту, як 30 років тому назад він випустив свою брошуру »Міць кооперації« (СПБ, 1899), він незмінно і цілковито віддає всі свої сили служенню кооперації. Він пише книги, брошюри, статті, читає лекції й викладає, з року 1904-го, на високих школах; приймає участь кооперативних конґресах; веде кооперативну пропаґанду і як публіцист, і як розїздний кооператор, та ин. Він пише по російськи, вірменськи, німецьки, італійськи, французьки, анґлійськи. Він торкається в своїх пра-

цях ріжних видів кооперації. І хоч перша його праця майже цілком була просякнута тенденцією бачити сю кооперацію в споживчих кооперативах, але пізніше він відмовляється від такого погляду і трактує в ріжних своїх роботах і инші види кооперації: сільсько-господарську, промислову, продукційну то що. Його книга »Сільсько-господарська кооперація«, що вийшла в початку нашого століття, витримала 4 видання; ріжних видів кооперації торкається й його друга праця: »Кооперація на російському селі« (1911). З инших його праць згадаємо »Споживчі кооперативи на Сході« (190^), »Копартнершип«, »Теорія, історія й практика споживчої кооперації«.

Свою педагогічну діяльність Тотоміянц почав ще 25 років тому на Вищих Курсах в Петербурзі, й з тих пір він безперестанно викладає ріжні кооперативні дисципліни на численних високих школах.

Після комуністичної революції Тотоміянц примушений був покинути межі б. Росії, але і в еміґрації, завдяки ласкавому відношенню Уряду ЧСР, він також не переставав працювати, викладаючи на ріжних високих школах Праги та видаючи майже кожного року свої праці на ріжних мовах. Остання праця, що видана під його редаґуванням, носить назву »Кооперативна Енциклопедія«. Працездібности проф. Тотоміянца не можна не дивуватися, особливо приймаючи на увагу те, що за останні роки він майже нічого не бачить, з приводу хороби очей, через що є примушений працювати за допомогою своїх секретарів.

По своєму походженню (його батько був вірменин, а мати — на пів німка, на пів полька); по характеру своєї діяльности; по складу свого ума Тотоміянц може бути признаний інтернаціональним кооператором. І не дивно, що комітет по вшануванню ювилея проф. Тотоміянца склався з представників ріжних націй. Одначе, більшу частину свого свідомого життя Тотоміянц присвятив праці на кооперативній ниві б. Росії, на розвиток кооперації в якій він безумовно мав помітний вплив.

Але зараз і для нього ця країна є зачинена.... Цілком віддаючи свої сили кооперації, добре обзнайомлений зі всіма її видами, блискучий лектор, переконаний невтраліст в кооперації та людина, далеко стояча від активної політики Тотоміянц не може повернутися до СССР, де від кооперативних працівників вимагаються значно инші якости....

І зараз проф. Тотоміянц, далеко не по своєму бажанню живе в Берліні, де він, дуже слабо гоноруємий, викладає кооперацію на Високій Торговельній Школі.

Побажаємо ж йому сил продовжувати ще довги роки свою працю на благо кооперативного руху, на служення вільній, автономній, незалежній від адміністративних сваволь кооперації!

Проф. С. Бородаєвський.

Польська кооперативна школа у Присуші. Як відомо, першою відчула потребу о к р е м о г о кооперативного шкільництва к о о п е р а ц і я с і л ь с ь к о - г о с п о д а р с ь к а, взагалі сільського типу. Це ми бачимо на прикладі Німеччини, Чехії, Данії, В. України, Росії і т. д. Причина цього явища в тім, що коли пануючий в Европі тип торговельних шкіл міг (у фаховій ділянці торгівлі) ще з бідою вистарчити для торговлі мішаними і споживчими товарами, отже для потреб с п о ж и в ч о ї к о о п е р а ц і ї, то для кооператив сільсько-господарських, яких асортимент товарів і продуктів зовсім відмінний — т р е б а з о в с і м и н ш о г о т и п у ш к і л. В програмі таких шкіл мусить узглянюватися економіка села, переробка продуктів села, організація дрібного кредиту і т. д. — все річи, яких не дає тип торговельної школи, пристосований для потреб торговця кавою чи хочби бавовною.

Отже не є дивним, що і в Польщі першу суто кооперативну школу створено заходом сільської кооперації. Є це »Ś r e d n i a S z k o ł a S p ó ł d z i e l c z a w P r z y s u s z e«, що існує вже 4-ий рік у Присуші, воєвідство Кельце. Курс навчання у цій школі 3-літний: по її закінченні курсант обовязаний відбути ще 1-річну практику; що-йно на підставі цеї практики школа видасть дефінітивне свідоцтво на: крамаря, рахівника чи секретаря суспільновиховуючого виділу (у нас »повітовий організатор« при ПСК). По закінченні 3 літ школа видає тільки т и м ч а с о в е с в і д о ц т в о.

О ч е в и д н о, щ о т а к с е р і о з н о п і д г о т о в а н і к о о п е р а т и в н і р о б і т н и к и м о ж у т ь с л у ж и т и к о о п. с п р а в і з б і л ь ш и м у с п і-

хом, як вихованці коротких, припадкових курсів або таки повні самоуки.

До школи приймають молодь, що закінчила повну 7-клясову народню школу. Оплата за навчання і побут в бурсі виносила в мин. році 80 зл. місячно, в р. 1929 виноситиме 90 зл. (35 зл. за науку, 55 за бурсу). Крім навчання школа звертає багато уваги на виховання в кооп. дусі.

При школі існує ще одна цікава установа: Рада Кооперативного Виховання, в якій може бути членом усякий прихильник школи і кооперативної ідеї.

(Czasopismo Spółdzielni Rolniczych).

З преси.

За упромисловлення краю. У »Громадському Голосі« (ч. 9) в статті »Будуймо свій промисл« ставить інж. П. Волосянка вже конкретно справу будови у Львові укр. промислової школи, як основи для розбудови укр. промисловости. Реальним в думках автора вважаємо головно те, що він не надіється, щоб школу міг заснувати і взагалі створити хтось инший поза кооперацією, яка »найбільше відчуває брак свого промислу«. І ми теж думаємо, що коли хочеться серіозно трактувати справу індустріялізації, то треба звернути очі передовсім до кооперації (розвинувшись, вона мусить творити власні промислові підприємства). З другого боку є реальні вигляди на розбудову сільських пром. варстатів у кооперативній формі (цеглярні, гарбарні, сироварні, сушарні овочу, ярини і т. д.)

На питання, то мавби занятися самим уже технічним устроєнням школи — »Рідна Школа« чи »Укр. Технічне Т-во«, автор відповідає, що це друге, з чим ми погоджуємося; на жаль одначе немає досі доказів на це, що це т-во взагалі цікавиться цією справою.

»Новий Час« (ч. 159 за 1928 р.) передрукував з »Кооп. Республ.« статтю М. А. Корчинського п. з. »Наука й навчання сусп. економії серед Українців у Польщі«, а в ч. 19 з 22 лютня 1919 р. повертаючи до цієї-ж теми у передовиці піддає під розвагу громадянства, чи не булоб на часі влаштувати у Львові приватний одно — чи дворічний курс політичних і економічних наук. Притоку для цього дає авторові статті констатований ними факт низького рівня громадянського виховання молодого покоління та існування прогалини між старшим громадянством і молодю.

Вповні співчуваючи самій ідеї серіозного громадського, а зокрема економічного (і притім в дусі кооператизму) вишколу молодого підростаючого покоління, ми все таки думаємо, що створити таку вищу школу не зовсім легко, хочби з огляду на фінансовий бік справи. Але створити фахову кооперативну школу середнього типу, при якій моглиб теж мати місце періодичні коротшеречинцеві економічні курси для студенства инших шкіл, в тім числі університету і техніки, ми моглиб при добрій волі навіть вже з осени 1929 р. Очевидно, що залежить це в першій мірі від Ради РСУК.

Згодом з цеї школи моглаб вирости і спеціяльна школа вищого типу, або хоч постійний цього роду курс.

На боці лишаємо питання, яке поставив автор з »Н. Ч.«, чи вдасться цим способом зліквідувати прогалину між укр. старшою інтеліґенцією й молодим підростаючим поколінням студенства. Мабуть ні, бо мається враження, що справа надто скомплікована, щоб могла вирішитися приміненням якоїсь одної зарадчої міри.

Учительство і кооперація. Учительське Слово«, орґан »Взаїмної помочі укр. учительства« закликає в передовиці ч. 3. учительський загал до живішої участи в громадському житті:

»2400 членів згуртувало наше Т-во у своїх рядах! Коли приняти кругле число 3000 укр. учительства, працюючого в межах Польщі, то 80% наших товаришів обєдналось у своїй становій організації...

»Велика скількість товаришів, що формально належать до ВПУУ, не беруть майже ніякої участи в її організаційному житті...

»З другої сторони звільна пробуджується рабська душа... І знов авдієнція, і знов прохання — о що? — О хліб? — Деж там, миж на посаді! Але те село — ех, к чорту з ним — от, можеб так до містечка, можеб на якийсь курс

— все то честь! ‚Що там, що на селі свої люде„ своїж таки українські діти, а в містечку здебільшого чужі — але честь та ще й ласка... І знов обіцянка, тільки — ну побачимо. Гм, знова те якесь »тільки«, знова »побачимо«. Та щож побачимо? Ага, догадавсь — покинув читальню, покинув хор, покинув кооперативу і т. д..«

Такими кольоритними красками зясовано відносини серед учительства. Ми не можемо не висловити зі свого боку нашого співчуття провідним людям нашої учительської організації у їх благородних змаганнях до громадської активізації нашого учительства. Бо-ж воно, те учительство, моглоб записатися золотими буквами у історії укр. кооперації... якщоб тільки того захотіло. Маємо вже днесь гарні приміри, що може зробити учитель в школі і поза школою для кооперативної справи!

Всячина.

Місяць зїздів. Через нечувану катастрофу морозів і сніговій, яка привела до спинення зелізничого руху, не відбулися заповіджені на лютий зїзди: Сільського Господаря і РСУК. Зїзд С. Г. одкладено на 1. березня ц. р., зїзд РСУК, получений з VI. Краєвим Кооп. Зїздом відбудеться 13. березня ц. р. Як відомо, VI. Кооп. Зїзд присвячений преважній справі організації кооперативного кредиту.

На 2 березня скликається зїзд агрономів, присвячений зоотехнії (годівельній справі). 15. березня відбудеться зїзд Маслосоюза. В цьомуж місяці березні відбуде свій зїзд головне Т-во Просвіта, а на 1. квітня скликується зїзд »Р. Школи«, перерваний дня 2. листопада м. р.

Від Редакції.

З причин технічної натури, незалежних від Редакції, заповіджена нами стаття проф. Ф. А. Щербини не могла бути поміщеною в цьому числі „К. Р.“ і появиться у квітневому числі.

Видає: *Ревізійний Союз Українських Кооператив.* За редакцію відповідає: *Іван Филипович.*

Друкарня ОО. Василіян у Жовкві